

NADER

DANKBAAR
GEREFORMEERD

11

JAARGANG 28
NOVEMBER 2021

BEKEKEN

WOORD & WERELD MAGAZINE

Wereldwijde eenheid van de kerk

- Jihad tegen het kwaad
- Machtig zijn Gods werken
- Weven of improviseren?

Redactioneel

We zijn onderweg naar een nieuwe kerk. Inmiddels is de naam gekozen: Nederlandse Gereformeerde Kerken. Het is inzicht gevend om op het internet verschillende reacties op deze naam te lezen.

De kritiek op de toevoeging 'Nederlandse' is van het lichtere soort. Iemand brengt naar voren wat precies met deze toevoeging beoogd wordt. Moeten we ons onderscheiden van Belgische of Canadese Gereformeerde kerken? Een ander vraagt zich af wat er zo nieuw is aan deze naam. Het verschil zit hem slechts in een toevoeging van een letter (Nederlandse in plaats van Nederlands) die vaak ook nog eens niet te horen zal zijn. Om hierop iets serieuzer te vervolgen met de vraag of dit niet laat zien dat de fusiekerk niets anders is dan het opgaan van de GkV in de NGK.

De kritiek op de toevoeging 'Gereformeerd' is van het zwaardere soort. Ik las bijvoorbeeld in een reactie dat we beter kunnen afstappen van deze toevoeging 'omdat gereformeerd inmiddels gedevalueerd is tot een fossiel begrip uit de vorige eeuw'. Dit is een gedachtegoed dat breder leeft binnen de kerken. De vraag die dringend is voor de nieuwe fusiekerk is dan ook deze: in hoeverre is het gereformeerde gedachtegoed in deze kerk nog veilig?

Het gaat hier om een belangrijk punt. Want wanneer de nieuwe kerk in haar naam nog steeds het woord 'gereformeerd' gebruikt, is het van groot belang, zo betoogt Kim Batteau in dit nummer, om ons niet blind te staren op onze nationale situatie. De kerk is namelijk per definitie internationaal. Het komt er daarom op aan om de eenheid te zoeken met de gereformeerde kerken wereldwijd. Doe je dat niet, dan krijgt de toevoeging 'Nederlandse' toch wel een heel speciale betekenis.

Pieter Boonstra

- 374 REDACTIONEEL**
PIETER BOONSTRA
- 375 SCHRIFTLICHT**
Inzicht geeft geduld
GERT KWAKKEL
- 378 ACTUEEL**
De wereldwijde eenheid van Christus' kerk en de ICRC
KIM BATTEAU
- 382 THEMA**
Het oer-ei
HARM BOITEN
- 387 COLUMN**
De 'grote en vreeselijke vloed'
GIJS ZOMER
- 388 GETUIGEN VANDAAG**
Orde!
PETER DROST
- 390 WOORDWAARDE**
Jihad tegen het kwaad
EGBERT BRINK
- 393 SCHRIFTVISIE**
- Weven of improviseren?
De verhouding tussen Bijbel en preek.
1. De Schrift als script?
 - Weven of improviseren?
De verhouding tussen Bijbel en preek.
2. De preek als kleed
HARRY WENDT
- 400 INTERVIEW**
Onderzoeker van Gods werken.
Een interview met prof. dr. Chris Kruse
IDA SLUMP EN MARJA ZWIKSTRA
- 404 GELEZEN**
Waarom bijbellezen?
MARJA ZWIKSTRA-DE WEGER
- 405 UIT ANDERE BLADEN**
- Dicht bij jezelf of dicht bij Jezus?
 - Exegetische kernkwesties rond 'vrouw en ambt'
PERRY STORM
- 412 GEDICHT**
De strijk. Robert Roth
GERT SLINGS

*Nieuw licht
op een bijbelgedeelte*

Inzicht geeft geduld

‘Zeventig weken zijn vastgesteld voor je volk en je heilige stad, voordat aan de overtredingen een einde komt en de zonden zijn afgesloten, voordat het wangedrag is vergolden en eeuwige gerechtigheid is gebracht, voordat het profetisch visioen bezegeld is en het allerheiligste gewijd.’

(Daniël 9:24)

Jeruzalem, deel vloermozaïek
te Madaba (Jordanië), 6e eeuw

Zou dan nu ook
niet het moment
aangebroken zijn van
**de herbouw van
Jeruzalem en
Gods heiligdom?**

Hoelang moet het nog duren? Met de komst van Jezus Christus op aarde is het einde van de tijden aangebroken. Hij heeft beloofd snel terug te komen om een nieuwe wereld te brengen. Ondertussen zijn we zo'n tweeduizend jaar verder. Waarom kost het zoveel tijd?

Nu moet het zijn

Daniël doet bijbelstudie en stuit op de profetieën van Jeremia. Daar staat te lezen dat de koning van Babylonië zeventig jaar zal heersen over Israël en andere volken. Daarna zal God daar een einde aan maken en Babylonië straffen (Jer. 25:11-14).

Dan zal Hij ook omzien naar de Judese ballingen en hen terugbrengen naar Jeruzalem (Jer. 29:10).

Daniël concludeert hieruit dat de periode waarin Jeruzalem in puin moest liggen, zeventig jaar zou duren (Dan. 9:2). Op het moment waarop hij zijn bijbelstudie doet, is het al gedaan met de Babylo-nische oppermacht. Het eens zo machtige rijk van Nebukadnessar heeft moeten buigen voor de Meden en de Perzen. De Mediër Darius heeft in Babel plaatsgenomen op de koningstroon (Dan. 9:1). Zou dan nu ook niet het moment aangebroken zijn van de herbouw van Jeruzalem en Gods heiligdom?

Het kan niet langer

Daniël besluit de zaak voor te leggen aan zijn God. Hij gaat bidden. In zijn gebed zegt hij niet: 'HEER, nu moet wel het moment gekomen zijn om ons uit de ballingschap te verlossen. U hebt immers zelf gezegd, dat het zeventig jaar zou duren.' Nee, Daniël

doet schuldbelijdenis. Hij erkent heel nederig de zonden van zichzelf en al zijn volksgenoten. God heeft zijn volk geen onrecht aangedaan door Jeruzalem en de tempelberg te laten verwoesten. Toen Hij dat deed, stond Hij volledig in zijn recht. En dat is ook nu, na vele jaren, nog steeds het geval. Toch durft Daniël God te smeken om in te grijpen. Hij vraagt niet zozeer om terugkeer en vrijheid voor zijn volksgenoten. Wat voor hem het zwaarst weegt, is de verwoesting van Gods stad en zijn tempel. Dat kan de HEER niet langer aanzien! Daniël bidt Hem niet langer te wachten. Hij moet er iets aan doen, niet omdat Daniëls volk dat verdient, maar vanwege zijn eigen barmhartigheid. En omdat zijn reputatie als God van Jeruzalem en Israël daarmee gemoeid is (9:3-19).

Nog veel langer

God wacht inderdaad niet. Daniël is nog maar net begonnen te bidden, of Hij grijpt al in. Hij stuurt Gabriël naar Daniël toe om hem het inzicht bij te brengen dat hij op dat moment nodig heeft (Dan. 9:20-23).

Gabriël laat Daniël weten dat niet alles meteen in orde is, nu de zeventig jaar waarover Jeremia gesproken heeft verstreken lijken te zijn. God heeft nog een periode vastgesteld waarin Hij zich intensief bezig zal houden met het volk Israël en de stad Jeruzalem, die Daniël zo na aan het hart liggen. Het is een periode die niet als een van zeventig jaren, maar van zeventig weken wordt aangeduid (9:24).

Onder de uitleggers heerst veel verschil van inzicht over de betekenis van allerlei elementen in Daniël 9:24-27. Over één ding zijn ze het eens: het gaat hier niet om weken in de normale zin van het woord. Het in het Hebreeuws gebruikte woord zou je ook kunnen weergeven als 'zevental'. Elders in het Oude Testament staat het

Er moet weer een wereld

komen die helemaal is zoals het hoort en **zoals God het in het begin bedoeld heeft**

voor een zevental dagen, dus een week. In dit geval lijkt het eerder te gaan om zeventig zeventallen van *jaren*. Misschien hangt dit spraakgebruik samen met Gods voorschrift om ook de jaren in te delen in groepen van zeven: zes gewone arbeidsjaren, gevolgd door een sabbatsjaar.

Alles wijst erop dat God niet doelt op een periode van zeventig jaar, zoals in Jeremia's profetie, maar eerder op zeventig maal zeven jaar. Dus veel langer dan een mensenleven. Vooral aan het einde van die periode zullen er verschrikkelijke dingen gebeuren. Jeruzalem zal herbouwd worden als een versterkte stad, maar tegelijk heel lang gebukt gaan onder verdrukking. Op het laatst zal men er zelfs niet voor terugdeinzen iemand die door God gezalfd is, te vermoorden. Een vijandige vorst zal voor enige tijd een einde maken aan de offerdienst in de tempel en een heidens symbool op het altaar zetten. Hij zal dood en verderf zaaien, totdat het plotseling met hem gedaan is (9:25-27).

Wijdverbreid kwaad

Waar is dit allemaal voor nodig? Waarom moet het zo lang duren? Dat heeft, zo laat Gabriël Daniël weten, vooral te maken met de zonde. Gabriël gebruikt in vers 24 drie verschillende woorden om het verschijnsel zonde aan te duiden. In de Nieuwe Bijbelvertaling: overtredingen, zonden en wangedrag. Samen tonen deze termen de verschillende facetten van het kwaad, zoals opstand tegen God, aan je doel voorbijschieten en schuld. Dit complexe probleem, in al zijn facetten, moet allereerst aangepakt worden. Volgens een deel van de joodse overlevering van de tekst houdt dat in dat God de zonde gaat tegenhouden en veilig opbergen, als in een verzegelde kluis. Meestal leest men de tekst echter iets anders, namelijk dat

de zonde eerst helemaal het einde van haar activiteiten en kracht moet bereiken. Ze moet als het ware uitwoeden, zoals een felle brand of een epidemie. Dat is nodig, wil het tot verzoening komen: een herstel van de relatie tussen God en mensen, waarin het zondige verleden geen rol meer speelt. Je zou de vraag kunnen stellen of het hier gaat om de zonde van Gods volk of om die van hun tegenstanders, die hen vervolgen. God liet immers ook de heidense bewoners van Kanaän eerst de maat van hun kwaad volmaken. Pas daarna liet Hij Abrahams nakomelingen hun land in bezit nemen (Gen. 15:16). Maar als je terugdenkt aan Daniël's gebed eerder in dit hoofdstuk, besef je dat de vraag om wiens zonde het hier gaat niet zo zinnig is. Het gaat om het kwaad dat iedereen te pakken heeft en waarin ook Gods volk verstrikt is.

Dat kwaad is zo wijd verbreid en zit zo diep, dat de zeventig jaar waarover Jeremia sprak, niet voldoende zijn om het te doen verdwijnen. Het is een strijd die een heel lange adem vereist. Blijkens de boodschap die God aan Gabriël meegaf, wil Hij die strijd voeren, tot het einde toe.

De hemel op aarde

Hij wil de zonde uitroeien, met wortel en tak. Alleen zo kan namelijk datgene gebeuren waar Hij op uit is: de komst van een eeuwige gerechtigheid. Er moet weer een wereld komen vrij van alle onrecht. Een wereld die helemaal

is zoals het hoort en zoals God het in het begin bedoeld heeft. Een wereld die volledig past bij de aard van haar Schepper.

Dat is de wereld die de profeten zagen in hun visioenen en die zij aan Israël en de andere volken mochten beloven. Pas als die wereld gerealiseerd is, is volkomen duidelijk dat zij de waarheid verkondigd hebben. Pas dan ontvangt hun optreden als het ware het zegel dat hun waarachtigheid aantoont. Dan kan God weer onder zijn volk zijn intrek nemen op een plek die speciaal aan Hem gewijd is. Hij moest zijn tempel met de ark en de altaren prijsgeven aan ontwijding en verwoesting. Maar Hij wil toe naar een moment waarop het allerheiligste door zalfolie aan Hem gewijd wordt. Zodat er een plek ontstaat waar de hemel de aarde raakt.

Onder een volk en in een wereld waarin de zonde oppermachtig is, gaat dat niet van de ene dag op de andere. Het kost tijd, heel veel tijd, meer dan zeventig jaar.

Geen half werk

Waarom moet het zo lang duren? Petrus zal later schrijven: omdat God wil 'dat iedereen tot inkeer komt en niemand verloren gaat' (2 Petr. 3:9). Dat is niet precies hetzelfde als wat Gabriël tegen Daniël zegt. Maar hier spreekt wel dezelfde Geest, van dezelfde God. God doet geen half werk. Hij wil dat het echt helemaal goed komt. Wie dat inziet, leert geduld te hebben. ■

De wereldwijde eenheid van Christus' kerk en de ICRC

De kerk is per definitie internationaal.

Dat was zo zelfs in het Oude Testament. Want het volk Israël had de opdracht om een licht te zijn voor alle landen en volken, zodat mensen in de hele wereld de ware, levende God zouden gaan vertrouwen en dienen.

Een mooi voorbeeld hiervan is het gebed van koning Salomo bij de inwijding van de tempel in Jeruzalem: 'Zelfs ook wat de vreemdeling betreft, die niet tot Uw volk Israël behoort, maar uit een ver land komt omwille van Uw naam – want zij zullen horen van Uw grote Naam, van Uw sterke hand en van Uw uitgestrekte arm – wanneer hij komt en naar dit huis zijn gebed richt, luistert U dan in de hemel, Uw vaste woonplaats, en doe overeenkomstig alles wat de vreemdeling tot U roepen zal, *opdat alle volken van de aarde Uw naam kennen en U vrezen, zoals Uw volk Israël, en erkennen dat Uw naam is uitgeroepen over dit huis dat ik gebouwd heb*' (1 Kon. 8:41-43, HSV, cursief JMB).

De Pinksterdag, met de uitstorting van de Heilige Geest, is dus niet de 'geboortedag van de kerk' zoals sommigen denken, maar een krachtige intensivering van Gods verbond met Israël, bedoeld om zijn Naam groot te maken over de hele wereld, nu de Messias is gekomen en regeert op Davids troon in de hemel (Hand. 2:30).

'Nationale kerken'

Het is te betreuren dat veel kerkformaties zichzelf primair zien als 'nationale kerken', gevormd door één kerkverband in één land, en niet als in de eerste plaats deel uitmakend van het ene volk van God, verspreid over de hele aarde. Dat blijkt soms zelfs uit de namen van kerkverbanden. Denk aan 'De Gereformeerde Kerken Nederland', voortgekomen uit de GKv, en de 'Nederlandse Gereformeerde Kerken', de nieuwe fusiekerk van GKv en NGK. Onze kerkorden bepalen wat er moet gebeuren binnen de grenzen van één land, met de generale synode als hoogste of 'breedste' besluitnemende instantie. Er bestaan geen regels voor een Europese of een wereldwijde synode.

Historisch is dit te verklaren. Maar je kunt het niet verdedigen op basis van de Schrift. Want nergens in het Nieuwe Testa-

ment zie je een kerkverband dat zich beperkt tot één land of één provincie van een rijk. De Here Jezus zei tegen zijn discipelen: 'Ga dan heen, onderwijs al de volken (...) hun lerend alles wat Ik u geboden heb, in acht te nemen' (Mat. 28:19). Zo bouwt Hij zijn kerk (Grieks: *ekklesia*), enkelvoud, in alle landen (Mat. 16:19).

Kerkgeschiedenis

Na Pinksteren heeft de kerk zich onder Gods zegen langzaam verspreid over de aarde. De eerste honderden jaren grotendeels binnen de grenzen van het enorm uitgebreide Romeinse rijk, maar ook toen ontstonden er al gemeenten buiten die grenzen, bijvoorbeeld waar 'Parthen, Meden, Elamieten, inwoners van Mesopotamië' en 'Arabieren' woonden (Hand. 2:9,11), en zelfs in Ethiopië (Hand. 8:27). Volgens de overlevering heeft de apostel Thomas het zuiden van India bezocht en daar kerken gesticht in de eerste eeuw na Christus. Het is niet onmogelijk.

Op de grote oecumenische Synode van Nicea (325 n.Chr.) waren vertegenwoordigers (bisschoppen) van het westen en het oosten van het Romeinse rijk aanwezig, maar ook van het Sassanidische (Iraanse) rijk. De kerk was zich ervan bewust dat zij niet beperkt kon zijn tot één land of rijk.

Tijdens de Reformatie van de zestiende en zeventiende eeuw probeerden protestantse leiders christenen en kerken in Europa te verenigen. Calvijn was een van de meest ijverige voorstanders van zichtbare eenheid tussen de verschillende kerken in Europa. In een brief aan Cranmer, de aartsbisschop van de Kerk van Engeland, schreef hij dat hij 'ten behoeve van de eenheid der kerk, indien die hem zou nodig hebben, wel tien zeeën zou willen oversteken'. In die brief pleit hij ook voor een grote evangelische synode omdat 'wij zien met hoeveel verschillende kunstgrepen satan het licht van het evangelie, dat ons door Gods wonderlijke goedheid overal opgegaan is, tracht uit te doven (...). Deze dreigende macht (van Rome, JMB) kan slechts gekeerd worden, indien de reformatie haar eenheid bewaart of herstelt.'¹

Gereformeerden, de volgelingen van met name Calvijn, gingen voorop in de rij van protestanten die een maximale, wereldwijde, Geestelijke eenheid wilden bevorderen. De Nederlandse *nationale* Synode van Dordrecht in de jaren 1618-1619 was tegelijkertijd een *internationale* synode, met vertegenwoordigers van kerken uit negen verschillende gebieden. Er waren afgevaardigden van de door bisschoppen geleide Kerk van Engeland, van de Duitse kerken in de Paltz, Hessen, Bremen, Emden, Nassau en Brandenburg en van kerken uit Genève en uit het Duitssprekende gebied van Zwitserland. De

Franse delegatie was, jammer genoeg, door politieke omstandigheden verhinderd. De andere delegaties werkten volop mee met de Nederlandse delegatie bij het formuleren van de Dordtse Leerregels, als bijbels antwoord op de arminiaanse remonstranten en hun 'vijf punten' met betrekking tot Gods eeuwige uitverkiezing. Ze stemden ook mee over alle kwesties die aan de orde waren.²

Helaas, sinds die tijd is het min of meer stil gebleven, wat internationale gereformeerde synodes betreft. Maar dat wil niet zeggen dat de oecumenische impulsen, zo duidelijk te merken bij Calvijn, zijn verdwenen.

Initiatieven van de laatste eeuwen

De negentiende eeuw is de eeuw van wereldwijde zending en van een groeiend verlangen om de eenheid in Christus meer zichtbaar vorm te geven. In 1846 werd in Londen door presbyterianen, baptisten, en anglicanen de orthodoxe Protestantse Evangelische Alliantie ('Evangelical Alliance') opgericht, en er ontstonden takken van deze alliantie in veel landen. De oprichters verklaarden dat ze als christenen waren bijeengekomen 'niet om Christelijke eenheid te creëren, maar om de eenheid te belijden die de Kerk van Christus bezit als Zijn Lichaam'. Een korte 'verklaring van geloof' onderschreef de inspiratie en het gezag van de Schrift, God als Drie-eenheid, de verdorvenheid van de mens sinds de zondeval, de menswording van de Zoon van God, zijn verzoenend werk aan het kruis, rechtvaardiging door geloof alleen, het werk van de Heilige Geest bij bekering en heiligmaking, het voortbestaan van de ziel en de opstanding van het lichaam, een komende dag van oordeel bij Jezus' wederkomst, met eeuwige zaligheid voor de gelovigen en eeuwige verdoemenis voor de ongelovigen, en de ordinantiën van doop en avondmaal.

In 1867 hield de Evangelische Alliantie haar internationale samenkomst in Nederland (Amsterdam), waar veel enthousiasme voor het idee was ontstaan bij gelovigen, vooral bij orthodox gereformeerden. G. Groen van Prinsterer sprak daar (in het Frans) over 'De Nederlandse religieuze nationaliteit en het verband tussen Nederland en de Evangelische Alliantie'. Toen de oude gereformeerde historicus en politieke leider uitgesproken was, werd hem 'Dat 's Heren zegen op u daal' in vier talen toegezongen.

1 Zie W. Nijenhuis, *Calvijn Oecumenicus. Calvijn en de eenheid der kerk in het licht van zijn briefwisseling*, Nijhoff, 's-Gravenhage, 1959, p. 1, 284, 285.

2 Zie de boeiende beschrijving van deze synode in H. Kaajan, *De Grootte Synode van Dordrecht in 1618-1619*, De Standaard, Amsterdam, 1919.

Later in die eeuw werd de beweging in Nederland door compromis met vrijzinnigheid beïnvloed. Daardoor verloor ze hier veel van haar invloed, maar in de rest van de wereld is ze orthodox gebleven. Ze bestaat nog steeds als de 'World Evangelical Alliance' en zegt 600 miljoen conservatieve evangelicalen ('evangelicals') te vertegenwoordigen. Ze heeft een 'verklaring van geloof' die vergelijkbaar is met die van 1846 (zie <https://worldea.org>).

Door ontmoetingen op de vergadering van de Evangelische Alliantie in New York in 1873 ontstond een meer kerkelijk en confessioneel omlinjnde gereformeerde ('reformed') beweging. Dit leidde in 1877 tot de oprichting van de 'Alliantie van Gereformeerde Kerken in de wereld die het presbyteriaanse systeem (van kerkregering) handhaven'. Het was een alliantie van *kerkverbanden* in verschillende landen met een geloofsbelijdenis die overeenstemde met de consensus van de Gereformeerde Kerken (inclusief de presbyteriaanse).

'Reformed' oecumenische organisaties nu

Tegenwoordig is de 'Internationale Conferentie van Gereformeerde Kerken' ('International Conference of Reformed Churches', ICRC) de meest prominente, wereldwijde voortzetting van de idealen van de oude Alliantie van Gereformeerde Kerken van 1877.

Naast de ICRC bestaat de 'World Reformed Fellowship' (WRF), die zegt 40 miljoen bijbelgetrouwe gereformeerde gelovigen in de wereld te vertegenwoordigen. Bij deze organisatie zijn grote kerkverbanden aangesloten, zoals de Hapdong Presbyteriaanse Kerk van Korea met drie miljoen leden, de Presbyterian Church in America (PCA) met bijna 400.000 leden, en de Igreja Presbiteriana do Brasil (Presbyteriaanse Kerk van Brazilië, de IPB), met meer dan 650.000 leden. Maar ook individuele gemeenten, gereformeerde instituten zoals universiteiten en seminaries, en individuen mogen lid zijn als ze een van de historische gereformeerde belijdenisgeschriften onderschrijven. (Zelf ben ik ook, op persoonlijke titel, lid.) Er is ruimte voor presbyterianen die de Westminster Standards aanhangen (de Westminster Confessie en twee Catechismi van 1647), gereformeerden die de drie formulieren van eenheid onderschrijven (de Nederlandse Geloofsbelijdenis, de Heidelbergse Catechismus en de Dordtse Leerregels), maar ook voor anglicanen, die de 39 Artikelen van de Kerk van Engeland (1563) volgen, en zelfs voor gereformeerde baptisten die de London Baptist Confession (1689) aanhangen, dat is de Westminster Confessie, maar dan met gewijzigde artikelen over doop en kerkregering. De WRF is dus een 'brede', maar beslist geen vrijzinnige, gereformeerde gemeenschap (Fellowship) (zie <https://wrf.global>).

Dan is er nog de 'World Communion of Reformed Churches', een organisatie waarvan kerkverbanden in de hele wereld lid zijn, met in totaal (op papier) 100 miljoen leden. Deze formatie is niet orthodox, maar duidelijk pluriform, met veel ruimte voor vrijzinnigheid (in Nederland is de Remonstrantse Broederschap lid), en met de nadruk niet op het gezag van de Schrift en de unieke verlossing door Jezus Christus, maar op het streven naar sociale gerechtigheid in de wereld (zie <https://wrcr.ch>).

De ICRC

De geschiedenis van de ICRC demonstreert dat gereformeerde kerken in de wereld zijn gaan inzien dat het belangrijk is om te streven naar oecumenische eenheid. Alleen *kerkverbanden* mogen lid zijn, met als voorwaarde dat ze óf de drie formulieren van eenheid onderschrijven, óf de Westminster Standards.

Elke vier jaar wordt een internationale conferentie gehouden, georganiseerd door een van de 30 lidkerken. Een eerste ontmoeting vond plaats in 1982 op initiatief van de Free Church of Scotland en de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt).

Volgende conferenties werden gehouden in Schotland (1985), Canada (1989), Nederland (1993), Korea (1997), de Verenigde Staten (2001), Zuid-Afrika (2005), Nieuw-Zeeland (2009), Wales, Groot-Brittannië (2013), en Hamilton, Canada (2017). Het doel van de conferenties is:

- de kerkelijke verbondenheid van de lidkerken aanmoedigen;
- de samenwerking tussen de lidkerken op het gebied van zending en dergelijke stimuleren;
- de gemeenschappelijke problemen en thema's die de lidkerken raken, bestuderen en proberen tot aanbevelingen in die zaken te komen;
- een gereformeerd getuigenis aan de wereld geven.³

Behalve de vierjaarlijkse internationale conferentie organiseert de ICRC regionale conferenties in Noord- en Zuid-Amerika, Europa, en Azië.

Kerken uit alle werelddelen zijn lid. In Afrika zijn dat bijvoorbeeld de AEPC (Kenia), de RCSA (Zuid-Afrika) en URCC (Kongo), in Amerika de ARPC en de OPC (VS) en de CRC (Canada), in Azië de CRC (Indonesië), de RPCNEI (India) en de KPC (Korea), in Australië de CRC en in Europa de CGK in Nederland en de FCS in Schotland.

Op de Engelstalige website <https://www.icrconline.com> is meer informatie te vinden, onder andere een lijst van alle lidkerken, met hun aantallen (doop-en belijdende) leden per 2021.

De Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt) geschorst door de ICRC

In 2017 werden de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt) geschorst als lid van de ICRC, vanwege het besluit van de generale synode om zusters toe te laten tot alle kerkelijke ambten. Deze schorsing, waartoe met een stemverhouding van 24-5 (met twee onthoudingen) besloten werd, was een duidelijk signaal dat de overgrote meerderheid van de ICRC-leden de Schrift, de gereformeerde belijdenisgeschriften en de consensus van de lidkerken serieus neemt.

Een definitief besluit over het lidmaatschap van de GKv-kerken zou genomen worden in 2021, maar vanwege de pandemie werd de internationale conferentie uitgesteld. De eerstvolgende is gepland in Namibië in 2022.

De GKv behoorden bij de oprichters van de ICRC. Het is pijnlijk te constateren dat de ICRC nu naar alle waarschijnlijkheid de stap gaat nemen om de GKv uiteindelijk uit de organisatie te zetten. De schorsing heeft tot nu toe helaas niet geleid tot een verandering van de koers van ons kerkverband. Maar zo'n maatregel spreekt duidelijke taal. Laten we hopen dat veel meer GKv kerkleden wakker worden over onze precare situatie.

De toekomst van de kerk

God leidt de geschiedenis. Zijn wereldwijde kerk gaat door, ondanks alle tegenstand. En Hij roept alle kerken in de wereld op tot geloof en gehoorzaamheid met dagelijkse bekering en, waar nodig, tot het hanteren van de kerkelijke tucht, een van de drie kenmerken van ware kerken van Christus (zie NGB, art. 29).

De ICRC organiseert *conferenties* en *geen synodes*. Toch mogen we blij zijn dat God gebruikmaakt van deze organisatie om kerkelijke eenheid in de wereld meer zichtbaar vorm te geven. Ook als de ICRC een lidkerk schorst en misschien uit de organisatie zet. De bedoeling daarvan is immers dat die kerk zich bezint over onbijbelse besluiten, zich omkeert en terugkeert naar de richtlijnen van Gods Woord. Hem alleen de eer!

Ds. J.M. (Kim) Batteau te IJsselstein is emeritus predikant van de GKv van 's-Gravenhage-Centrum/Scheveningen.

**De geschiedenis
van de ICRC
demonstreert
dat gereformeerde
kerken in de wereld
zijn gaan inzien
dat het belangrijk
is om te streven
naar oecumenische
eenheid**

HET OER-EI

De vraag naar het ontstaan van de wereld is een oervraag. In geen enkele mythologie ontbreekt een vertelling over de schepping van het universum. Een mythe over het ontstaan van de wereld probeert zingend uit te leggen, hoe een cultuur waarin hemel en aarde, planten en dieren en mensenkinderen leven, werkelijkheid werd. Vaak spelen goden daarin een rol, en soms is op creatieve wijze de toenmalige stand van de wetenschap erin verwerkt. Dikwijls gaat er aan de schriftelijke vastlegging een lange periode van mondelinge overlevering vooraf.

In het boek *Oer* van Corien Oranje, Cees Dekker en Gijsbert van den Brink¹ (knap besproken door Chris Kruse²) wordt God, als Schepper bekend uit de Bijbel, in een romanvertelling verbonden met de stand van de huidige wetenschap. Twee onbekenden (Achaton en Kalon) vertellen in een spannend verhaal over vroeger aan een elementair deeltje, een proton (Pro genoemd), dat er eens helemaal niets was: geen materie, geen tijd, geen ruimte, maar dat de Schepper een plan bedacht om iets te maken, 'iets groots, iets bijzonders, iets (...) spectaculairs! (...) dit geloof je niet!' 'De Schepper maakte een ei.' 'Een minuscuul ei.' Pro had niet echt een idee wat een

ei was. Maar Kalon legt het uit: 'Een kiem, een stipje. Kleiner dan een stipje, loodzwaar en ongelooflijk heet.' Dat ei bevat als een kiem alles wat nodig is: alle bouwstoffen, alle energie, alle natuurkrachten, de wetten, alle wijsheid, echt een gevuld ei. Achaton vertelt dat de Schepper zoiets sprak als: 'er moet licht komen (...) en toen gebeurde er iets wat alleen hij had kunnen bedenken. Alle krachten die de Schepper in dat ene puntje had samengebald, braken naar buiten. Het spatte uit elkaar, een gloeiendheid miniheelal, dat zich in alle richtingen uitbreidde. Opeens was het er allemaal en de tijd ging lopen.' Het gegeven van dat ei raakte me. Ik weet dat het verder in het boek geen rol speelt, maar toch. De auteurs

1 Corien Oranje, Cees Dekker en Gijsbert van den Brink, *Oer. Het grote verhaal van nul tot nu*, Ark media, Heerenveen, 2020.

2 Chris Kruse, 'Oer, over schepping door middel van evolutie', in: *Nader Bekeken*, jrg. 27 (2020), p. 302-306.

proberen een brug te slaan tussen de Bijbel en de wetenschap, en kozen ervoor om het ontstaan van het heelal naar de stand van de huidige wetenschap te tekenen met het beeld van een geschapen uit elkaar spattend ei. Dat riep bij mij de vraag wakker: waarom dat ei?

Het ei als symbool

Iedereen kent het ei uit het dagelijks leven. Eieren – van kippen maar ook van eenden en kwartels – vormen een gezond voedingsmiddel. Eitjes van de steur staan bekend als een lekkernij: kaviaar.

In de natuur valt waar te nemen dat vogels, vissen en reptielen eieren leggen om zich voort te planten. Nieuw leven ontstaat uit het samengaan van een eicel en een zaadcel. Op die manier worden telkens weer jonge dieren geboren.

Het ei is dan ook symbool van leven en van nieuw leven. Hierop berust bijvoorbeeld de Germaanse traditie om eieren, als zinnebeelden van vruchtbaarheid, te begraven in akkers zodat die op hun beurt vruchtbaar zouden

worden. Deze traditie leeft nog voort in het eieren verstoppen en zoeken met Pasen.

In de christelijke traditie ontstond de idee van het paasei. In 1868 schreef ds. Ph.J. Hoedemaker de evangelisatiebrochure *Waarom eet gij eieren op Paschen?*³ Daarin vertelt hij: ‘Het ei is een beeld van de opstanding. “Gelijk

Ik ben degene die daar begon, in de Wateren.

Zie, de Vloed is van mij losgemaakt; zie, Ik ben wat overblijft.

Het was door mijn werkzaamheid dat ik mijn lichaam voortbracht.

Ik ben degene die mij maakte.

Zoals ik het wenste, naar mijn eigen hart, zo maakte ik mijzelf.

In de christelijke traditie

ontstond de idee van het paasei: het ei als een beeld van de opstanding

het pasgeboren kuiken”, zo dacht men, “de harde schaal verbreekt, even zo steeg Christus uit het graf. In het ei is, uit het ei komt het leven, en het eeuwige leven, dat ons moet voeden, dat het onze moet worden, komt uit de dood.”

Het kosmische ei in Egypte

Al in het oude Egypte speelde het ei als kiemcel van het leven een rol in de ideeën over de schepping van de wereld. Het toenmalige inzicht in natuurverschijnselen kleurde de manier waarop oude mythen vorm kregen. Volgens die mythen voorziet een ei het universum van zon, maan, sterren, goden en mensen, kortom van leven en nieuw leven. Een begrafenistekst⁴ luidt bijvoorbeeld:

Ik ben de wateren, uniek, zonder tweede. Dat is waar ik mijzelf tot ontwikkeling bracht,

gedurende het grote zweven dat mij gebeurde.

Ik ben degene die zich had ontwikkeld – Circllet, die in zijn ei is.

Deze tekst, op het eerste gezicht lastig te begrijpen, wordt uitgesproken door de god Atoem. In de eerste momenten van de schepping zweeft hij als een zaad (circlet) in zijn ei. Hij zegt dat hij zichzelf verwerkelijkt heeft. Hij was de ene ongedifferentieerde (niet te onderscheiden) massa en heeft zichzelf ontvouwd in de diversiteit van de elementen van de natuur. Het oerwater en de vloed vormen het milieu waarin de schepping plaatsvindt.

In een andere mythe is niet Atoem, maar Amon (de verborgene) de schepper. Hij scheidt niet alleen zichzelf, hij is ook de bron van zijn eigen bestaan (hij creëert ook zijn ‘ei’) en is patroon van alle evolutie.

In weer een andere mythe begint het met oerwater en duisternis. Vier godenparen vormen dan oerelementen bij de schepping: Noen en Naunet (het oerwater), Hoeh en Hauhet (de eeuwige kringloop), Koek en Kauket (de duisternis), en Amon en Amaunet (de verborgene, onzichtbare). Bij de godenparen is de man afgebeeld met een kikkerkop en de vrouw met een slangenkop. Als uit het oerwater een oerheuvel verschijnt, plaatst de god

3 Ph.J. Hoedemaker, *Waarom eet gij eieren op Paschen? Een verhaal*, Höveker, Amsterdam, 1868, p. 7.

4 J.P. Allen, *Genesis in Egypt. The Philosophy of Ancient Egyptian Creation Accounts*, Yale University, New Haven, 1988, p. 13.

5 R.A. Caminos, in: *Lexikon der Ägyptologie*, I, p. 1185v.

6 S. Morenz, ‘Ägypten und die altorische Kosmogonie’, in: S. Morenz (red.), *Aus Antike und Orient. Festschrift Wilhem Schubart*, Otto Harrassowitz, Leipzig, 1950, p. 64-111.

7 J. Bergman, *Isis Seele und Osiris-ei. Zwei ägyptologische Studien zu Diodorus Siculus I 27, 4-5*, Uppsala, 1970, 76v.

8 H.U. Meyboom, *De Clemens-Roman I*, Wolters, Groningen, 1902, p. 154 en p. 38.

Thot (magie) daarop een ei; het ei barst open en de zon verschijnt als een zuigeling van de acht goden, en rijst als een gans op naar de hemel, de god Ra.

Dit verhaal van de schepping, verteld als een spannende roman, is gebaseerd op oude overlevering en tegelijk op (zorgvuldige?) waarneming van natuurverschijnselen. Bij een overstrooming van de Nijl ontstaan er telkens eilandjes en daarop begint het leven in de vorm van kikkers en slangen. In een latere legende komen de acht goden zelf uit het ei. Op de manier van god Chnoem creëert Ptah dan het ei op de pottenbakkersschijf.⁵

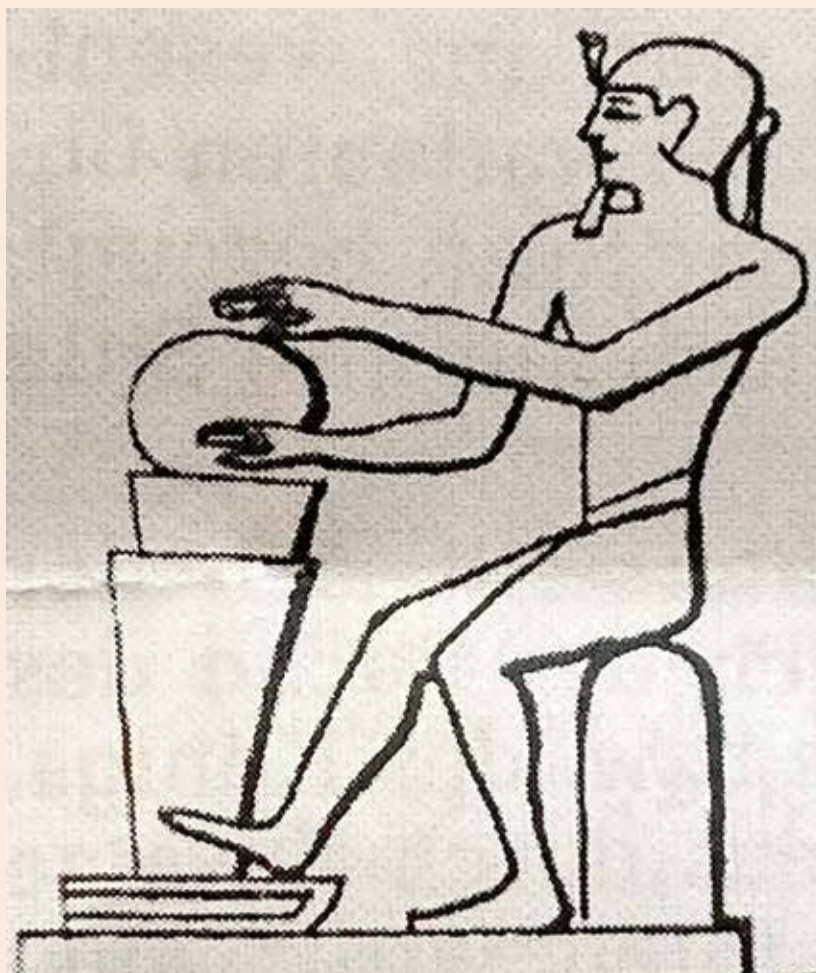
In de oude natuurmythe van het dodenboek wordt het ei het ei van de grote 'snateraar' genoemd. Die 'oervogel' (de god Amon) vraagt aan de zonnegod Atoem om een wind-adem: 'o Atoem, geef me de aangename wind-adem die in je neusgaten is.' Normaal is een windei onbevruucht, maar hier is wezenlijk dat het wezen dat in het ei tot nieuw leven dringt, smeekt om de wind-adem.⁶

Goden als Re, Atoem, Amon, Cheper, de Almachtige, de Sperwer, de Gans worden dikwijls als tweeslachtig gezien en kunnen het ei door zelfbevruuchting voortbrengen. Van Toetmosis III, de vader van de mogelijke farao van de uittocht, heet het: hij is het heerlijke zaad van Atoem, het voortreffelijke ei van Cheper, de zonnegoden van het begin en het einde van de dag.⁷

Elementen van de oude Egyptische mythen keren terug in de wereld van de Grieken.

De Clemens-roman

De oudste christelijke roman is de Pseudo-Clemensroman, ten onrechte

De god Ptah vormt het wereld-ei

toegeschreven aan Clemens I, bisschop van Rome en tweede of derde opvolger van Petrus. Het boek beschrijft een discussie van Clemens met Appion, een volgeling van Simon Magus.⁸ Appion verhaalt hoe de Griekse dichters Orpheus en Hesiodus spreken over chaos en over tijd en materie, door de alles omringende bolvormige hemel als een ei voortgebracht. In dat ei wordt door de goddelijke aanwezige geest een man-vrouw levend wezen geformeerd en vervolgens de substantie van alle dingen: Zeus, mannelijk, als de ziedende substantie, en Hera, vrouwelijk, als de zuivere lucht. Alle

goden hebben een figuurlijke betekenis. Volgens Appion zit er in de oude mythen een verborgen waarheid met een natuurwetenschappelijk karakter. Maar Clemens meent dat wie een natuurkundige verklaring van de goden geeft, het bestaan van de goden zelf wegneemt.

Ook elders in het boek komt een scheppingsmythe voor. Hier is het water het begin van alles. Tijd en materie scheppen een reuze-ei dat, helemaal vol, in twee helften wordt verscheurd, waarbij de ene helft de hemel wordt en de andere de aarde.

Tallos veel kosmische eieren

In vele andere mythen speelt het ei een rol bij het ontstaan van het universum. In de Chinese mythologie heet de schepper Pangu en hij is het eerste levende wezen.⁹ Voor die tijd was er een vormeloze chaos die samengroeide tot een ei, met daarin yin en yang. Pangu zat in dit ei en brak eruit. Na de dood van Pangu werden zijn lichamelijke overblijfselen de aarde. Zijn bloed werd rivieren, zijn twee ogen werden de zon en de maan, zijn adem werd de wind, zijn stem het dondergeluid, zijn botten kostbare mineralen, zijn beenmerg diamanten, de vlooien op zijn lichaam werden vissen en andere dieren, zijn lichaamshaar werd bomen en bosjes, en zijn gezichtshaar de sterren in de Melkweg. Vervolgens maakte de eerste vrouw, Nüwa, mensen door middel van klei uit de Gele Rivier. Een andere Chinese legende neemt zijn start op een oosters continent, in een land dat bekendstaat als het superieure lichaam. Daar ligt op de top van de bloem-fruitberg een magische rots. Sinds de schepping heeft de rots de essentie van hemel, aarde en sterren verzameld. Door de eeuwen heen groeide er in de wonderlijke rots langzaam een stenen ei, met daarin een supernormaal wezen. Plotseling barst de rots open en geeft leven aan... een aap.

Het kosmische ei is kennelijk zo universeel, dat het vrijwel overal voorkomt: ook in mythen in Finland, Indonesië, Polynesië, het Afrikaanse continent en bij de indianen. In al die mythen ontstaat uit het ene (soms ook 'niets' genoemd) op mysterieuze of magische wijze het vele, in al zijn verscheidenheid. Het wonder van het leven en van het nieuwe leven.

Steeds weer krijgen de verhalen kleur door het beeld van een ei, op grond van waarnemingen in de natuur, vermengd met oude overleveringen.

Oer en de mythen

Terug naar *Oer*. Het beeld van het oer-ei is dus niet echt iets nieuws. Je zou kunnen zeggen dat het oer-ei dat functioneert in de kosmogonie (wereldwording) van de oude mythen, op een nieuwe manier terugkomt in *Oer*. Ik weet niet of de auteurs het ontleend hebben aan die oude mythen of aan het algemeen waarneembare gegeven van een ei als levensbeginsel. In deze bijdrage gaat het niet over de vraag hoe je de zin en betrouwbaarheid van het verhaal over de 'schepping' in *Oer* moet honoreren. Evenmin over de vraag, of vandaag en na de zondeval het proces van scheppen voor ons wel

te lopen. De idee van zo'n oer-ei is niet bekend vanuit de Bijbel, het is wetenschappelijk niet te verifiëren, maar het komt wel voor in oeroude mythen. Het zou bij een nieuwe druk van *Oer* niet misstaan, wanneer in de omslagtekst behalve de Bijbel en de wetenschap waartussen een verbinding wordt gelegd, ook oude mythen een plaatsje krijgen. ■

Het kosmisch ei is kennelijk zo universeel, dat het vrijwel overal voorkomt

wetenschappelijk toegankelijk is. De auteurs wilden een verbinding leggen tussen Gods grote 'verhaal' in de Bijbel en hedendaagse inzichten vanuit de wetenschap. De manier waarop zij dat doen in een hedendaagse romanvertelling, heeft iets nieuws maar kennelijk ook iets ouds.

In die verbinding tussen Bijbel en wetenschap gaven de auteurs een bescheiden maar eigen rol aan het geschapen uiteenspattende oer-ei als beginpunt voor een in alle richtingen uitdijend heelal, waarbij de tijd begint

9 <https://nl.wikipedia.org/wiki/Pangu>.

DE 'GROTE EN VREESELIKE VLOED'

**Het is voor mij
een symbool
van onze redding:
Gods kleine kerk,
genadig bewaard**

Wij in Waardhuizen hebben een nieuw kerkgebouw. En elke kerkdienst is een nieuw feest. De gemeente komt graag op, de ouden met de jongen, en we zijn samen blij in de Heer. Het is een fris ogend transparant gebouw, met veel ramen, naar alle kanten open dus, we willen een eigentijdse kerk zijn. En toch mis ik 't oude gebouw. Het oude, vertrouwde gebouw, dat vanwege een onvoldoende fundering wat dreigde weg te zakken in de klei, maar... had 't niet de watervloed van 1953 weerstaan?! Aan de wand van de oude consistorie hing een kleine foto van 't toen nog vrij nieuwe gebouw: het staat eenzaam maar dapper in het water.

Stel je voor. Waardhuizen ligt honderd kilometer van zee. En op die afstand waren vele dijken tegen een dreigende zee opgeworpen. De laatste dijk ligt bij mij hier om de hoek. Een paal op die dijk markeert de plek waar die is doorgebroken, op de eerste februari van dat rampjaar. Het water van die vloed heeft hier een meter boven de grond gestaan, de dominee ging met de roeiboot op huisbezoek. De foto ontroert mij. Het is een bescheiden kerkgebouw. Er was niet genoeg geld om 't stevig te verankeren. Maar zie het *staan* in 't water! Het is voor mij een symbool van onze redding: Gods kleine kerk, genadig bewaard.

Het water van de zee heeft hier vaker gestaan. Deze maand is het 600 jaar geleden dat de vloed van Sint-Elisabeth ons overkwam. Die 'grote en vreeselijke vloed'. De traditie vertelt dat er 72 dorpen zijn verzwolgen, en dat er 100.000 mensen zijn verdronken. En graag wordt het ontroerende verhaal verteld van de wonderlijke redding van het meisje

Beatrix. Ze overleefde in haar wiebelende wieg, een kat heeft dat wankelende bootje recht op het woedende water weten te houden, het spoelde aan bij Kinderdijk.*

Het is niet gezegd dat het water van de zee ons niet meer zal overstromen. En zal dan onze *nieuwe* kerk 't houden? Laat ik deze vraag verzinnebeelden. Ons nieuwe gebouw lijkt voor een nieuw elan te zorgen, waar elders kerken krimpen en de vraag wordt gesteld of na coronatijd de gemeente nog wel weer zal opkomen voor twee zondagse diensten. Enne, zien we onze *jeugd* terug? Kom naar Waardhuizen! Twee feestelijke diensten per zondag. En wat vinden we het fijn met elkaar. Ouden en jongen dus. Onlangs was er een doopdienst. Onze dominee vraagt dan de kinderen naar voren te komen, het nieuwe royale podium was te klein...

Toen ik in 2010 het beroep van Waardhuizen aannam, zei een hoogleraar: Wat ga je toch doen in dat achterafstraatje. En een collega uit een grote stad zei: Jouw catechisanten zijn straks hier in mijn gemeente de probleemgevallen. Nou, vergis je niet. Waardhuizen is niet veilig voor de grote en vreeselijke vloed van de verwereldlijking. We hebben daarom een kerkenraad die toeziet op het fundament, en ik bid zonder ophouden om Gods genadige bewaring. ■

* Het staat allemaal te lezen in het onlangs bij De Bezige Bij fraai uitgegeven boek van onder anderen Hanneke van Asperen, *De grote en vreeselijke vloed*. Deze stormvloed trof ons land op de naamdag van de heilige Elisabeth van Thüringen, 19 november. De getallen die de traditie noemt, worden betwist. Ook het verhaal van de wonderlijke redding van de baby Beatrix...

Jongeren

Genade

Schepping

Zondeval

Belijden

Mensbeeld

Belijdenis

Geloven

Bijbel

Guido de Brès

Engelen

God Liefde

Mens

Orde!

Het is belangrijk dat er op school orde gehouden wordt. Elke leraar heeft daarvoor zijn eigen manier van doen. Bij de een moet je in de pauze binnenblijven als je je niet hebt gedragen, bij de ander moet je de klas vegen en bij weer een ander krijg je een vermanend gesprek. Dat is ook prima zo. Iedere leraar is anders en elke klas is anders. Maar wat niet kan, is dat een leraar regels bedenkt die ingaan tegen het reglement van de school, dat door de directie is vastgesteld. Zo zijn lijfstraffen op school niet toegestaan en mag een leraar die dus ook niet invoeren. En op sommige scholen is het niet toegestaan om voor een overtreding van een enkeling een hele klas te gijzelen ('als de dader zich nu niet meldt, moet de hele klas nablijven').

In de kerk is het ook belangrijk dat er orde is. Het moet geen zootje ongeregeld worden in de kerk. Maar je kunt daarin wel te ver gaan. Je kunt te veel vastleggen en regelen. Of van de leden van de kerk dingen verlangen die niet bijbels zijn.

In de Nederlandse Geloofsbelijdenis wordt daar in artikel 32 duidelijk tegen gewaarschuwd:

Wij geloven dat, hoewel het nuttig en goed is dat de regeerders van de kerk onderling een vaste orde instellen en handhaven om het lichaam van de kerk in stand te houden, zij zich er toch voor moeten wachten af te wijken van wat Christus, onze enige Meester, ons geboden heeft. Daarom verwerpen wij alle men-

selijke bedenksels en alle wetten die men zou willen invoeren om God te dienen en daardoor het geweten te binden en te dwingen, op welke wijze dan ook. Wij aanvaarden dus alleen wat kan dienen om eendracht en eenheid te bevorderen en te bewaren, en allen te doen blijven bij de gehoorzaamheid aan God.

Dit artikel is door Guido de Brès geschreven in de tijd van de Reformatie. Er was een heftige strijd gaande met de Rooms-Katholieke Kerk. Een kerk die veel regels en gebruiken had die helemaal niet in de Bijbel stonden en waardoor mensen soms echt in gewetensnood kwamen. Bijvoorbeeld het celibaat, dat is het verbod voor geestelijken om te trouwen. Dat bracht

OM TE BESPREKEN:

- Ken je voorbeelden van (ongeschreven) regels in gereformeerde kerken, die het geweten proberen te binden of te dwingen?
- Wat is volgens jou een goede regel die de eenheid bewaart en helpt om God te gehoorzamen?

vrede dient en die helpt om samen in eenheid de Here te dienen.

Bij orde hoort tucht. Daar is Guido de Brès ook duidelijk over. In artikel 32 staat nog:

Het moet geen zootje ongeregeld

worden in de kerk

(en brengt nog steeds) veel mannen in gewetensnood.

Tegelijk kunnen wij ook wat van dit artikel leren. Het gevaar dat mensen andere mensen willen binden of dwingen is er altijd. En dat is gevaarlijk, want dan gaat het niet meer om de Here Jezus, maar om de mensen. Tegelijk is het wel zo dat we ons gebonden moeten weten door het Woord van God. We zijn verplicht God te gehoorzamen. En daarom is het goed dat er een orde is in de kerk die de

Hiervoor is vereist de uitsluiting uit de gemeenschap van de kerk overeenkomstig Gods Woord, en wat daarmee verbonden is.

Kortom: aan de ene kant moeten er niet meer regels zijn dan nodig is om in vrijheid en vrede de Here te kunnen dienen, aan de andere kant moeten de grenzen die God in zijn Woord gegeven heeft, duidelijk zijn. ■

**‘Vijandschap
sticht Ik tussen
jou en de
vrouw, tussen
jouw kroost en
het hare. Het
zal jouw kop
bedreigen, en
jij zijn hiel!’**

Jihad tegen het kwaad

Dit is een directe oorlogsverklaring! God voorspelt maar geen oorlog, Hij verkläart de oorlog. Dat is veel sterker. Het is ook in de tegenwoordige tijd gesteld. Heilige oorlog: jihad tegen het kwaad. God sluit op geen enkele manier een compromis met het kwaad. Hij haat het kwaad. En dat blijft Hij ook doen, voorgoed, voor eeuwig en altijd.

Liefdesverklaring

Het wordt oorlog tussen de vrouw en de slang, tussen zijn kroost en het hare. Dat doet God! God maakt dat het oorlog wordt. De eerste mensen hadden zich laten meeslepen in een pact met satan door mee te heulen met de vijand. Ze waren bevriend geworden met het kwaad, in een tijd zonder God. Maar Hij haalt zelf de overlopers terug. Het bondgenootschap met het kwaad wordt doorbroken. Door deze oorlogsverklaring haalt God de partijen uit elkaar. Zoals een vader of moeder zijn of haar kinderen niet wil laten omgaan met iemand die slechte invloed op hen heeft, zo verklaart God uit goede zorg deze oorlog. Daarom is het in feite een liefdesverklaring. Je wilt je kinderen niet

uitleveren aan het kwaad. Oorlog is het: antiterreur. Dat is een geschenk uit de hemel!

God zoekt opnieuw vriendschap en haalt de banden weer aan, door de vrouw en heel haar nageslacht tegenover de tegenstander (= satan) te plaatsen. *Alle nakomelingen van Eva, dus heel de mensheid wordt hier door God tegenover het kwaad geplaatst.* God wil iedereen terug hebben aan zijn kant, aan de goede kant. Hij geeft dus in principe iedereen weer die startpositie terug. Ieder mens wordt hier naar de goede kant geroepen. Deze moeder van alle beloften laat dan ook zien dat God elk mensenkind op het oog heeft. Dit is het eerste evangelie, het goede nieuws. God wil dat alle mensen worden gered en de waarheid leren kennen (1 Tim. 2:4). En dus wordt de leugen ontmaskerd als bedrog en venijn.

Addergebroed

Maar wie zijn dan die nakomelingen van de slang? Zijn dat de kleine duiveltjes die her en der zich verspreiden? Demonen...? Het gaat over mensen die eerst door Gods oorlogsverklaring naar de goede kant zijn gehaald, maar toch

weer overlopen naar de kwade kant. Elke nakomeling van Eva is in de positie geplaatst tegenover de slang. God heeft ze uit elkaar gehaald en tegenover elkaar gezet: antithese. Maar helaas laten mensen zich zo weer overhalen naar het andere kamp. Dat is de tragiek. Uiterst teleurstellend en bedroevend.

De mensheid zal zich al snel *verdelen in twee groepen*. Zo zal het telkens gaan en zo komen ze tegenover elkaar te staan. Het wordt voortdurend een tweedeling in de samenleving. Aan de ene kant mensen die het zonder God willen stellen en kwaad in de zin hebben, of zin in het kwaad. Aan de andere kant mensen die met God verder willen, hoeveel last ze ook van het kwaad hebben. Juist daarom! Dat begint al heel snel met Kain en Abel en in die lijn zet de strijd zich voort: Lamech - Henoeh. Tweedeling, tweestrijd, het is van alle tijden. En het loopt ook door alle geledingen heen. Trouwens, zelfs binnen Gods volk... Overall steekt het conflict de kop op, tussen die twee groepen.

Johannes de Doper noemt het kwaad bij de naam. De leiders, de voorgangers en de bijbelgeleerden. Hij noemt ze rustig *addergebroed*. En later zegt Jezus hetzelfde: Jullie hebben de satan als vader (Joh. 8)! Dat zegt Hij nota bene

tegen vrome Joden die zich voorstaan op hun godsdienst. Ondertussen worden ze ontmaskerd als hypocriet, schijnheilig; het zijn leugenaars en misleiders. De twee kampen liggen dus niet vast, er is voortdurend beweging tussen beide kampen. Je hebt overlopers en terugkomers. Er is aanhoudend grensverkeer in het conflict. En wij doen er allemaal aan mee...!

Dat Johannes en Jezus het kwaad benoemen, is confronterend. Maar het is ook goed, ontmaskerend bedoeld. Ook dat is helemaal de lijn van de oorlogsverklaring als liefdesverklaring. Mensen worden aangesproken als ze zich in het kamp van de vijand (gaan) begeven: 'Je laat je beïnvloeden door het kwaad. Keer het de rug toe en laat je bevrijden uit dat kamp. Je leeft onder terreur...' Daarmee haten Jezus en Johannes kwaad en hebben de zondaar lief.

Strijd van leven op dood

Het leven is en blijft een strijd, daar ont- kom je niet aan. God geeft dat aan het begin van de geschiedenis meteen, open en eerlijk, en duidelijk aan. Hoe zal het toegaan? *Zij verbrijzelen je kop, jij bijt hen in de hiel...* (NBV). In de vertaling van NBG 51 staat tweemaal 'vermorzelen'. Inderdaad wordt twee keer hetzelfde woord gebruikt dat slechts een enkele keer in het Oude Testament voorkomt (Job 9:17) en meestal wordt vertaald met: krachtig treffen, *rake klappen uitdelen*, hard aanpakken. Hier wordt een strijdtoneel van zware bedreiging (Wilibrordvertaling) getekend. Je ziet aan de ene kant de slang die bezig is uit te halen naar de menselijke hiel. Die hapt naar je pees om het gif erin te spuiten. Aan de andere kant zie je de mens die hard uithaalt naar de slang om die op

zijn kop te slaan en een doodsklap uit te delen. Uit beide kampen wordt het gevecht ingezet.

Hier wordt dus in feite nog *geen* overwinning getekend. De eerste mensen krijgen te horen dat er een constante strijd gaande is, van leven op dood. De een probeert de ander eronder te krijgen. Het is een intens en hevig gevecht. Beide partijen delen potentiële doodsklappen uit. Het is erop of eronder. Ieder is in dat strijdtoneel gewikkeld. Geen mens ontkomt eraan.

Gelukkig is er wel een verschil. Het verschil tussen de hiel die wordt aangepakt met de dreiging van vernietigend gif, en de kop die een dodelijke klap krijgt. Het is een ongelijke strijd. De hiel is minder dan het hoofd. Ook Adam heeft duidelijk het positieve eruit opgepakt. Dat hij samen met Eva weer aan de goede kant is geplaatst. Dat Gó de oorlog voert tegen het kwaad. En dat Hij zonder ophouden mensen en het kwaad weer uit elkaar haalt. Vandaar ook die naamsverandering (Gen. 3:20). Van Mannin, naar EVA, moeder van het Leven. Er is hoop... de strijd is nog niet gestreden, maar met God aan je zijde zal het kwaad het nooit winnen.

Beslecht door Eva's Zoon

Wie is nu dat nakroost van de vrouw? Het nageslacht van haar gaat in eerste instantie over de eerste nakomelingen. Het kan meervoud zijn, maar evenzeer enkelvoud: nakroost. Maar binnen heel die mensheid staat eens die Ene Mens op, die de strijd aangaat met het kwaad als nooit tevoren. Paulus kan zeggen in Galaten 3:16: het zaad van Abraham, dat is de beloofde Zoon van Abraham, Jezus in eigen persoon. Als de mensen verstek

laten gaan en telkens weer overlopen, zorgt God voor die ene Mens die de goede strijd voert en de belofte helemaal waarmaakt. Die de vriendschap met God nooit heeft opgegeven. Die het kwaad benoemt. Die de leugen uit de weg gaat en zich ook krachtig ermee confronteert om de daden van satan teniet te doen (vgl. 1 Joh. 3:8; Heb. 2:14).

Later wordt pas duidelijk hoe Hij de doodsklap incasseert aan het kruis en zelfs eraan sterft. Hij laat zich treffen door het kwaad. Hij wordt in de hiel gebeten en het gif van al het kwaad neemt Hij in zich op. Maar daardoor heeft Hij welgemikt de kop van de slang verpletterd en geplet (Kol. 2:15). Door de opstanding van Jezus uit de dood weet Satan dat Hij is verslagen. Het is een bijna-maar-nog-niet-helemaal-nederlaag (de hemel uitgemikt terwijl op aarde de strijd voortduurt, Op. 12), want satan en het kwaad zullen pas definitief worden vernietigd bij de wederkomst. Hij trapt hem een keer morsdood. *De God van de vrede zal Satan nu spoedig vertrappen en aan u onderwerpen. De genade van onze Heer Jezus zij met u* (Rom. 16:20).

De strijd is dus nog volop gaande. Het kwaad dat je teistert en waaronder je samen lijdt. De kampen zijn ook nog steeds in beweging. Terreur en antiterreur wisselen elkaar af. Maar Christus spiegelt je als de Waarheid een heilzame toekomst voor. Het kwaad wint de machtsstrijd niet. Het is in principe overwonnen aan het kruis. Eens wordt het kwaad voorgoed uitgebannen en gebroken. Pas dan is de jihad tegen het kwaad uitgewoed. ■

Toneelrepetitie

Weven of improviseren?

De verhouding tussen Bijbel en preek

1. De Schrift als script?

'Uw richtlijnen zijn voor mij een wonder, daarom volg ik ze met heel mijn hart', juicht de dichter van Psalm 119 (vs. 129). Het lied is overgenomen in onze belijdenis: 'wij ontvangen [de Bijbel] (...) om ons geloof daarnaar te richten, daarop te gronden en daarmee te bevestigen' (NGB, art. 5). Want in de Bijbel, ook in de geboden, openbaart God wie Hij voor ons wil zijn door Jezus Christus, om met Hem te leven in het verbond.¹

Een preek zal dus over de Bijbel moeten gaan. Maar hoe preek je bijbels? Prof. Kees de Ruijter geeft daarop antwoord in zijn boek *Horen naar de stem van God. Theologie en methode van de preek*.² Hij gebruikt een beeld dat hij overneemt van de Britse theoloog N.T. Wright (bekend van o.a. een recente Paulus-biografie): de Bijbel als onvoltooid script.³ Het is een aansprekend beeld, maar toen ik het op me liet inwerken, voelde ik mij wel ver verwijderd van de lofzang uit Psalm 119. In dit tweeluik wil ik prof. De Ruijter uitdagen om zijn hoofdstuk opnieuw

te doordenken, maar nu niet langer met de theorie van Wright, maar met een beeld van ds. J.C. Sikkel: preken is als verder weven aan het borduurwerk waarvan we het begin vinden in de heilige Schrift.

1 S.G. de Graaf, *Verbondsgeschiedenis*, Kampen, Kok, [1935]), p. 2-8.

2 Kees de Ruijter, *Horen naar de stem van God. Theologie en methode van de preek*, Zoetermeer, Boekencentrum, 2013. In dit artikel gebruik ik alleen hoofdstuk 5, 'Heilig Script', p. 99-118.

3 Ik confronteer me in dit artikel uitsluitend met De Ruijter, en niet met andere theologen die het beeld ook gebruiken.

Samenvatting

Laten we eerst kijken naar wat De Ruijter eigenlijk zegt. Het is goed om dat in het perspectief te zien van het hoofdstuk waarbinnen hij het beeld introduceert. Hij zegt daarin veel waarmee we het van harte eens kunnen zijn, en hij biedt inzichten waarvan iedere prediker wat kan leren.

niet de laatste akte. We weten hoe het afloopt, maar in deze vijfde akte moeten we innovatief (= vernieuwend; naar een nieuwe wijze) improviseren hoe we met God dienen te leven. Daarvoor moet je de eerste vier aktes zeer goed kennen, omdat wat je improviseert moet passen bij wat er in de overgeleverde stukken staat.⁴ De preek is een

lot van een aantal personen van het toneelstuk. Een van die voorspellingen komt uit voor de vijfde akte, een andere pas in *Henry VI part III*, het volgende deel in de serie van in totaal vier toneelstukken: *Henry VI part I, II, III* en *Richard III*. Zodoende blijft er één voorspelling over voor de vijfde akte.

Het doel van een bijbelse preek is dat de gemeente zich geroepen voelt om **God het antwoord van haar eredienst te geven**

Het toneelstuk behandelt een gedeelte van het leven van koning Hendrik VI van Engeland (1421-1471). Hij werd koning als kind en was een speelbal van de edelen van het rijk. Het voert hier te ver om de verschillende relaties en het gekonkel tussen de edelen uit de doeken te doen. Ik beperk mij tot de voorspelling die uitkomt in de vijfde akte.

De Ruijter begint met de stelling dat de Bijbel een middel is in Gods handen. Het doel van een bijbelse preek is niet dat de hoorders een bijbeltekst snappen, maar dat de gemeente zich geroepen voelt om God het antwoord van haar eredienst te geven. Daarvoor heeft God het Woord gegeven: het is zijn bewuste communicatie om ons aan te spreken. Hij heeft gesproken in een bepaalde tijd, die niet meer onze tijd is. Die erkenning is nodig om onze eigen plaats te kennen in Gods grote geheel. Niet om te heersen over de Bijbel, maar om goed te horen.

regieaanwijzing op basis van de eerste vier aktes: zo moet je reageren op het handelen van de hoofdpersoon: God zelf. We ontdekken in de Schrift wat richtinggevend is voor het handelen van God en hoe wij daar innovatief improviserend op moeten reageren. Reageren op zo'n manier dat het in lijn is met de eerste vier aktes, maar tegelijk moeten we wel zelf onze weg zoeken: De eerste vier aktes geven geen antwoord op al onze vragen, het Script is onvoltooid.

Het is een voorspelling over de edelman Somerset, die luidt: 'Let him shun castles; safer shall he be upon the sandy plains than where castles mounted stand.' (Laat hem kastelen uit de weg gaan, veiliger is hij op de zandvlaktes dan waar verheven kastelen staan.)

Na dit neergezet te hebben introduceert De Ruijter de theorie van Wright: er is een fictief stuk van Shakespeare waar wel de eerste vier aktes, of delen, van bewaard zijn, maar van de vijfde (de laatste) alleen het begin. In wat we wel hebben, staan hints van hoe het vervolg zal zijn. Zo is het ook met de Bijbel: van de geschiedenis tussen God en zijn volk hebben we wel een groot gedeelte ontvangen, maar

De proef op de som

Het is een aansprekend beeld, dat is zeker. Voor mij als liefhebber van Shakespeares toneelstukken is het ook een interessant gedachte-experiment. Daarom heb ik besloten de proef op de som te nemen. Ik heb daarvoor een willekeurig stuk van Shakespeare gekozen en het lot viel op *Henry VI part II*. Een minder bekend stuk, ook voor mij. Maar het bleek fortuinlijk, omdat er halverwege het stuk een drietal voorspellingen wordt gedaan over het

Hoe komt deze voorspelling uit? De gemiddelde lezer van Shakespeare weet dat het niet een moordaanslag in een kasteel zal zijn. Maar hoe weet je nu hoe Shakespeare deze voorspelling bedoeld heeft? Hoe weet je hoe je moet improviseren op zo'n manier dat het recht doet aan deze zin? Het blijkt uiteindelijk dat Somerset wordt gedood door Richard, een karakter dat voor de vijfde akte nog niet voorkomt in het stuk. Pas bij de monoloog die Richard houdt over het lijk van Somerset, snappen we de voorspelling: Somerset is gestorven onder het uithangbord van een herberg. Op het uithangbord staat een kasteel getekend. Geen acteur had deze uitkomst kunnen improviseren.

Zo gebeuren er tal van zaken die een acteur niet kan weten uit de eerdere aktes: personages doen onverwachte dingen en er worden nieuwe personages geïntroduceerd die belangrijk zijn voor de ontwikkeling van het plot.

Het beeld beter doordenken

Ik ging daarom beter nadenken over het beeld dat De Ruijter beschrijft, in navolging van Wright. Is het eigenlijk wel een toereikend beeld? Hierboven bleek dat wij, als de Bijbel is als *Henry VI part II*, geen openbaring hebben ontvangen over het leven in de vijfde akte. We kunnen dan niet anders dan volledig in het duister onze weg zoeken. Vanuit mijn kennis van de andere stukken van Shakespeare zeg ik met grote stelligheid: dat zal bij elk stuk hetzelfde zijn.⁵

Dit is ook logisch. Shakespeare wist natuurlijk heel goed dat je in de eerste 80% van je toneelstuk niet zoveel weggeeft over de laatste 20%, dat iedereen weet wat er gaat gebeuren. Het doel is dat de mensen in spanning blijven zitten: wat gaat er gebeuren? Als het goed is, heb je daar geen idee van. Het is de kunst voor een speler om zo te acteren dat hij of zij niet verklapt wat er gaat komen.

Het beeld van een onvoltooid stuk literatuur is niet toereikend om na te denken over de verhouding tussen de Bijbel en ons leven in de huidige tijd, simpelweg omdat de Bijbel niet met hetzelfde doel is geschreven als een stuk literatuur. Immers, 'wij geloven dat deze Heilige Schrift de wil van God volkomen bevat en voldoende leert al wat de mens moet geloven om behouden te worden' (NGB, art. 7). Wat wij geloven over de Schrift, is niet te verenigen met het doel van een toneelstuk, want de Bijbel wil juist

openbaren, terwijl een toneelstuk het vervolg geheim houdt. Na doordenking van het beeld van De Ruijter komt er wel heel veel afstand tussen mij als lezer in de eenentwintigste eeuw en de dichter van Psalm 119: de richtlijnen worden een raadsel in plaats van een wonder.

red rose). Maar verder in het hoofdstuk functioneert de vergelijking bij De Ruijter niet meer als voorbeeld, maar het wordt een metafoor, en dan in z'n meest extreme vorm. Het wordt door De Ruijter ook een metafoor genoemd.⁷ In de basisvorm is een metafoor een vergelijking zonder een

Een metafoor kan zo sterk werken dat het allesbeheersend wordt voor **hoe we tegen de werkelijkheid aankijken**

Beeld of leer?

Het zou een terechte tegenwerping zijn als nu werd gezegd: elk beeld is beperkt, je moet het niet overvragen. Bepaalde aspecten van de verhouding tussen de Bijbel en ons handelen zijn vergelijkbaar met hoe een toneelgroep zou omgaan met een onvoltooid stuk. Als De Ruijter het inderdaad slechts gebruikte als beeld, zou ik deze redenering volgen, we moeten het beeld niet verder op laten gaan dan geldig is. Maar ik denk dat De Ruijter in zijn boek verdergaat dan een vergelijking, het beeld wordt uiteindelijk schriftleer in zijn boek.

Het lijkt op het eerste gezicht te gaan om een vergelijking. Zo wordt het geïntroduceerd: 'de vergelijking met een (fictief) onvoltooid drama van Shakespeare'.⁶ Een vergelijking heeft, technisch gezien, altijd een woord als 'zoals' of iets dergelijks. Daarmee is duidelijk: er zijn bepaalde aspecten van het ene die ook te herkennen zijn in het andere (bijv. *My love is as a red,*

woord als 'zoals'. In een metafoor gaat het niet meer om een vergelijking van aspecten, maar wordt de essentie van het ene verduidelijkt of gevormd door het andere. De *vergelijking* 'keizer Nero was als een beest' is echt iets anders dan de *metafoor* 'keizer Nero was een beest'. In de tweede zin wordt iets over het wezen, de essentie van keizer Nero verduidelijkt of zelfs gevormd

4 Kort introduceert De Ruijter dan een tweede beeld, namelijk dat van improvisatie bij jazzmuziek, maar dit beeld speelt verder geen rol en het is onduidelijk hoe dit zou moeten functioneren binnen het geheel van zijn hoofdstuk.

5 Vergelijk ook de discussie rondom het gedeeltelijk bewaard gebleven stuk *Cardenio* (zie: P. Ackroyd, *Shakespeare. The Biography*, Londen, Vintage, 2006, p. 465; M. Dobson, 'Cardenio', in: M. Dobson, & S. Wells (red.), *The Oxford Companion to Shakespeare*, Oxford, OUP, 2008, p. 66-67; K. Dailey, 'History of Cardenio: Is Shakespeare's lost work recovered?', op: <https://www.bbc.com/news/magazine-18010384> [9-12-2020]).

6 De Ruijter, *Horen*, 110.

7 De Ruijter, *Horen*, 110.

door hem 'een beest' te noemen. Bij de vergelijking gaat het over aspecten van zijn gedrag en/of karakter. In de theorie over metaforen wordt dan gezegd: door twee elementen over elkaar heen te leggen wordt de manier waarop we denken over het doel-element (in dit geval: keizer Nero), veranderd en opnieuw georganiseerd door het bron-element (beest). Het is dan dus niet meer betekenis-verhelderend, maar betekenis-gevend. Een

naar het komende koninkrijk improviseren' (p. 116).

Daarmee wordt het beeld van het onvoltooide toneelstuk in dit hoofdstuk meer dan een beeld. Het is een betekenisgevende metafoor, die leidt tot een bepaalde schriftleer. We belijden dat God ons alles wat wij nodig hebben om gered te worden en Hem te dienen, in dit leven voldoende en duidelijk openbaart. Maar, volgens

het beeld kunnen fungeren. Maar het is geen beeld, het is een betekenis-vormende metafoor geworden en heeft als zodanig breed ingang gevonden. Het gevolg is een schriftleer die, mijns inziens, ontoereikend en onjuist is.

Daarom wil ik in een tweede artikel gaan kijken naar de vergelijking die J.C. Sikkel heeft geïntroduceerd. ■

Het beeld van het onvoltooide toneelstuk wordt een betekenisgevende metafoor, die leidt tot een bepaalde schriftleer

metafoor kan zo sterk werken dat het allesbeheersend wordt voor hoe we tegen de werkelijkheid aankijken.⁸ Op woordniveau wordt door De Ruijter het beeld van de Schrift *als* onvoltooid Script niet als beeld gebruikt, maar als metafoor. Heet de paragraaf hierover 'De Schrift als script', de titel van het hoofdstuk en de laatste alinea is '(een) Heilig Script'. Op pagina 111 staat: 'Op deze manier wordt recht gedaan aan de canon: een uitgewerkt script is er niet.' En even later: 'En alle nadruk valt op de transformerende kracht die de *acteurs* ontvangen uit hun verbondenheid met het script: persoonlijke herbronning bij God.' En, ten slotte: 'voortbouwend op het gezaghebbende script van de Bijbel moeten we in vertrouwen op de Geest en al biddend het script dat nog ontbreekt op de weg

mijn analyse impliceert dit beeld dat de openbaring juist onvolledig en onduidelijk is. Om te kunnen improviseren op basis van een onvoltooid script moet je heersen over wat is overgeleverd, zonder de intentie van de auteur te kunnen weten. Ik vraag mij daarom af of de metafoor die De Ruijter gebruikt, wel op dezelfde toonhoogte de Schrift prijst als de belijdenis die we ondertekenen.

Stel dat er gezegd was: in ons leven heeft onze omgang met de Bijbel soms iets weg van... Dan was het duidelijk een beeld geweest. Verschillende elementen die ter zake waren, had je dan kunnen duiden. Zeker als dit was ingebed in de erkenning dat niet de Schrift onhelder of onvolledig is, maar ons verstand verduisterd en zondig, zou

⁸ M.H. Abrams / G.G. Harpham, *A Glossary of Literary Terms*, ninth edition, Boston, Wadsworth Cengage Learning, 2009, p. 191.

Weven of improviseren?

De verhouding tussen Bijbel en preek

2. De preek als kleding

In het vorige artikel werd duidelijk dat de metafoer van de Bijbel als een onvoltooid script uiteindelijk leidt tot een schriftleer waarin de Bijbel niet meer ons toereikend, duidelijk en volledig leert wat wij moeten geloven en hoe we dat vorm moeten geven. Naast al het waardevolle wat Kees de Ruijter zegt in zijn hoofdstuk over de verhouding tussen Bijbel en preek, viel dit beeld dus uit de toon. Ds. J.C. Sikkel heeft in een artikel waarin hij doordinkt over dezelfde materie, een alternatief beeld aangevoerd. Daar wil ik in dit artikel naar kijken.

Eerst vertel ik iets over Sikkel, vervolgens over het artikel. Voordat ik het beeld analyseer, benoem ik een aantal belangrijke verschillen tussen De Ruijter en Sikkels onderwerp en thema. Ik eindig met een uitnodiging aan De Ruijter om zijn hoofdstuk opnieuw te doordenken aan de hand van het beeld van Sikkel.

J.C. Sikkel

Johannes Cornelis Sikkel leefde van 1856-1920. Hij groeide op in arme omstandigheden, maar met financiële hulp van ds. Nahuys kon hij theolo-

gie studeren. Hij werd predikant in Biezelinge (1883) en ging vandaar naar Hijlaard (1885). In Hijlaard ging hij mee met de Doleantie (1886), die geleid werd door Abraham Kuiper. Hij werd vervolgens predikant in Den Haag (1887), maar het grootste gedeelte van zijn leven was hij predikant in Amsterdam (1899-1920). In zijn Haagse periode schreef hij al menig artikel in verschillende bladen en hij was een van de weinige theologen in de Doleantie-kerken die een zelfstandige theologie had naast Kuiper. Hij publiceerde veel exegetische studies,

Sikkel ziet de Bijbel dus, als het ware, als **de verslaglegging van geïnspireerde prediking**

verschillende boeken over sociale vraagstukken, en een inleiding op de uitleg van de heilige Schrift.¹

Schrift en preek

Het artikel dat ik hier naar voren wil halen, verscheen in het *Hollands Kerkblad*, op 23 april 1898. Het is later opgenomen in een bundel verzamelde artikelen over de ‘dienst des Woords’.² In dezelfde bundel staat een artikel getiteld ‘Het Woord Gods’, dat ook gaat over de verhouding tussen preek en Bijbel. Als kern van dat eerdere artikel mag genoemd worden: ‘[De Heere zendt een dienaar van het Woord om] datgene, wat de Heere in dien bijbel tot zijne gemeente spreekt, haar *beter* te laten hooren dan zij het verstaat, het haar *helder en zuiver* te laten hooren (...) gelijk het voor haar in hare tegenwoordige *omstandigheden*, in haren tegenwoordigen *toestand*, in hare tegenwoordige *behoefden, bezwaren, gevaren, verhoudingen* en *wegen* beteekenis heeft.’³ Dat heeft Sikkel geschreven een jaar voor het artikel ‘Schrift en preek’, waarin hij op deze thematiek nog wat verder ingaat. Daarin stelt hij dat de apostelen de oudtestamentische geschriften onder leiding van de Heilige Geest hebben uitgelegd, en dat hun geschriften daarom normatief zijn voor de gemeente. Wat zij hebben geschreven, wordt zelf heilige Schrift en vormt zo het fundament waarop de gemeente gebouwd moet worden. Daarnaast leert het ons ook hoe wij zelf de Schrift ‘ontvouwen en openen’.⁴ In een stapeling van beelden⁵ zegt Sikkel achtereenvolgens dat men zo ‘de tempel van de dienst des Woords ingaat’, wij bouwen verder op het fundament van de profeten en apostelen, spreken in hun taal verder. ‘Het zijn evensoortige bloemen van dezelfde plant der Schrift, die wij na hen hebben te plukken’, knoppen die opengaan, druiven van dezelfde wijn-

stok, die uitgeperst worden. We zetten de taak van de apostelen voort, en in dat kader schrijft Sikkel: ‘Daarom werken wij in de dienst des Woords aan een kleet, dat reeds begonnen is, en waarvan het borduurwerk reeds verre vorderde. Aan dat werk sluiten we aan en gaan we verder. En zóó verder, als de onfeilbare mannen Gods ons voorgingen. Al onze willekeur is hier uitgesloten.’

Sikkel erkent vervolgens dat ook de apostelen de situatie waarin zij spraken meenamen, het beïnvloedde de stijl, woordkeus, diepte en structuur van de preek. En toch is ze altijd één met de rest van de Bijbel, in karakter en aard. Naar die hoogte ‘jaagt’ ook onze prediking, om op datzelfde niveau te komen staan. De prediker let op de omstandigheden en dan: ‘[de preek] dale af, op den weg, in de stegen en heggen, in de kloven der steenrotsen, in de nooden en wonden, in de nevelen en in de donkerheid der Gemeente; zij grijpe haar bij de hand, bij de ziel, waar zij neerligt; maar zelve sta zij in de Schriften. (...) Zóó brenge de preek de Gemeente tot de Schriften [terug] en leide haar helder en krachtig in de Schriften in en voort.’⁶

Tot zover de weergave van het artikel. Ik wil nu eerst een aantal belangrijke verschillen tussen de theorie van De Ruijter en het beeld van Sikkel aanwijzen, voordat ik het beeld van het weefgetouw verder doordenk.

Verschillen

Het eerste belangrijke verschil is dat de twee vergelijkingen over verschil-

lende zaken gaan. De script-metafoor/vergelijking gaat over de verhouding tussen het antwoord van de gemeente en de Schrift. De preek fungeert daarbinnen als regie-aanwijzing op basis van het script. De preek is zelf ook wel een uiting van dat antwoord, maar heeft binnen de praktijk van de gemeente een eigen plaats. Het beeld van Sikkel gaat over de preek nu ten opzichte van de prediking zoals we die terugvinden in de Schrift. Hij ziet de Bijbel dus, als het ware, als de verslaglegging van geïnspireerde prediking.

Bij vergelijking van het ene beeld met het andere moet niet vergeten worden dat het dus over verschillende bron-elementen gaat (bij De Ruijter: voort acteren op basis van een onvoltooid script; bij Sikkel: verder weven aan een onvoltooid kleet) en doelelementen (bij De Ruijter: het antwoord van de gemeente op basis van de Schrift; bij Sikkel: de huidige prediking in lijn met de apostolische prediking).

Een tweede verschil is de houding ten opzichte van de Schrift. Het beeld van het script ziet de Bijbel vooral als iets waar wat aan mist. Het bevat wel veel, maar niet genoeg. Het is iets waar je náást gaat staan en waar je je zelfstandig toe verhoudt. Maar bij Sikkel is er een ontzetting over de volheid en de rijkdom van de Schrift. Het is niet onvol-ledig, maar juist vol-maakt. Daarom staat hij ook niet naast de Schrift, maar positioneert hij zich onder de Schrift, met als doel om in de prediking nu zo ver op te klimmen naar het volmaakte niveau van de apostolische prediking.

Een derde belangrijk verschil is dat De Ruijter schrijft als wetenschapper en dan één beeld introduceert.⁷ Sikkkel, als ik zo vrij mag zijn, is een taalkunstenaar – bijna een dichter – die beelden stapelt. Dat doet hij omdat al die beelden eenzijdig zijn en onvolledig, maar in hun stapeling een bepaalde overlap kennen waardoor het centrale aspect van de vergelijkingen beter uitkomt. Het centrale aspect is: hoe wordt in de preek de Schrift geopend voor de gemeente? Alleen daar waar alle beelden overlap hebben, zeggen de beelden iets over wat de verhouding is tussen Schrift en preek.

Het weefgetouw

Sikkkel vergelijkt dus de prediking met het verder weven aan een borduurwerk dat al vergevorderd is. Wat wil dat zeggen? Om dat goed te kunnen begrijpen is het belangrijk om de andere beelden niet uit het oog te verliezen en niet in de valkuil te stappen elk mogelijk detail van het beeld betekenis te geven. Om die reden blijf ik ook bij wat Sikkkel zelf zegt en ik duid dat in verbinding met de andere beelden. Hij zegt: de prediking is een borduurwerk dat al ver is gevorderd. Een borduurwerk volgt een patroon, als het ver is gevorderd, mogen we ervan uitgaan dat het patroon inmiddels zo helder is dat dit in de fase van herhaling of spiegeling is aangekomen. Belangrijk is om op te merken dat niet het Woord zélf (de Schrift) maar *de bediening van het Woord* zo'n kleed is. Het Woord zelf is afgesloten. In de prediking wordt aangesloten bij het werk van de apostelen en profeten: zij hebben de koers gewezen, de lijn uitgezet, het patroon getekend onder leiding van de Heilige Geest. Het enige wat de bedienaar nu kan doen, is volgens datzelfde patroon verder werken, zonder daarbij uit het oog te verliezen wat de specifieke omstandigheden van

deze tijd zijn. Zo kan in de prediking wel iets nieuws ontstaan, maar niet iets afwijkends, niet ver-nieuwend. Het is wel een nieuwe draad, een nieuwe stap, iets wat er daarvoor nog niet was, maar niet improviseren. Zo is het ook in overeenstemming met de andere beelden die Sikkkel gebruikt: de uitgeperste druiven – daar komt alleen dat uit wat al in de druif zat; bouwen op het fundament volgt altijd hetzelfde patroon als het fundament zelf. Inderdaad is het dus niet meer dan 'ontvouwen en openen' van de Schrift, maar dan wel zo dat de prediker de hoorder opzoekt waar hij of zij is, om het licht van de Schrift over hun levensweg te laten vallen.⁸ Hier is de Schrift niet een tekort, maar juist het ultieme patroon, dat bovendien de grens stelt aan ons handelen. De 'antwoorden' op onze vraagstukken over onze zaligheid en het leven met God kunnen daarom vrijmoedig gezocht worden in de Schrift, niet omdat ze er letterlijk staan, maar omdat de Schrift ons wel het patroon, de druiven, de bloemen aanreikt waarbinnen de antwoorden te vinden zijn.⁹

Uitdaging

Ik begon dit tweeluik met een citaat uit Psalm 119: de richtlijnen van God zijn een wonder. Twee gereformeerde predikers hebben nagedacht over hoe die richtlijnen van God onze bron zijn voor de prediking. Prof. De Ruijter schreef daar een waardevol hoofdstuk over waarin hij Wright volgde in het beeld van de Bijbel als onvoltooid script. De preek geeft, als regie-aanwijzing op basis van dat script, leiding in hoe de gemeente nu het leven met God vorm dient te geven. Maar bij doordenking bleek dit beeld – juist omdat er innovatief geïmproviseerd moet worden – te weinig recht te doen aan de Bijbel als Gods openbaring, die ons volledig en voldoende leert

hoe wij door God worden gered en hoe wij Hem moeten dienen. Sikkkel vergeleek de verhouding tussen prediking nu en in de tijd van de Bijbel met een borduurwerk, waarin het patroon gevolgd wordt waarin de Bijbel ons voorgaat. Daarbij wordt niet geïmproviseerd, want willekeur is uitgesloten. Sikkkel plaatst zich volledig onder het Woord, in blijde verwondering over de volmaaktheid van het Woord. Dat beeld is, bij verdere doordenking, voor mij als lezer in de eenentwintigste eeuw een vollere echo van wat de dichter van Psalm 119 op een andere plaats zegt: 'Aan alles, hoe volmaakt ook, zag ik een einde, maar Uw gebod is grenzeloos ruim' (vs. 96). Ik zou daarom prof. De Ruijter willen uitdagen om het tweede gedeelte van zijn hoofdstuk opnieuw te doordenken vanuit de beelden die Sikkkel aanreikt, en dan ook inderdaad het beeld niet meer dan verduidelijking te laten zijn. Zo kan zijn waardevolle boek over de prediking nog waardevoller worden, ook voor de komende generaties predikanten. ■

1 Voor meer over Sikkkel, zie: R.H. Bremmer, *Ds. J.C. Sikkkel als sociaal profeet en pionier*, Groningen, Vuurbaak, 1976; T. de Ruyter, *Ds. J.C. Sikkkel en de organisatie van de arbeid*, Franeker, Wever, 1950. Voor een theologische inleiding op zijn denken: H.T. Wendt, *S.G. de Graaf: Life, Influences, Theology. A Preliminary Study*, Neerlandia, Inheritance Publications, 2020, p. 48-53.

2 J.C. Sikkkel, *Dienst des Woords* (J.C. Sikkkel-fonds), p. 14-18.

3 Sikkkel, *Dienst*, p. 8-9 (cursivering van Sikkkel).

4 Sikkkel, *Dienst*, p. 14.

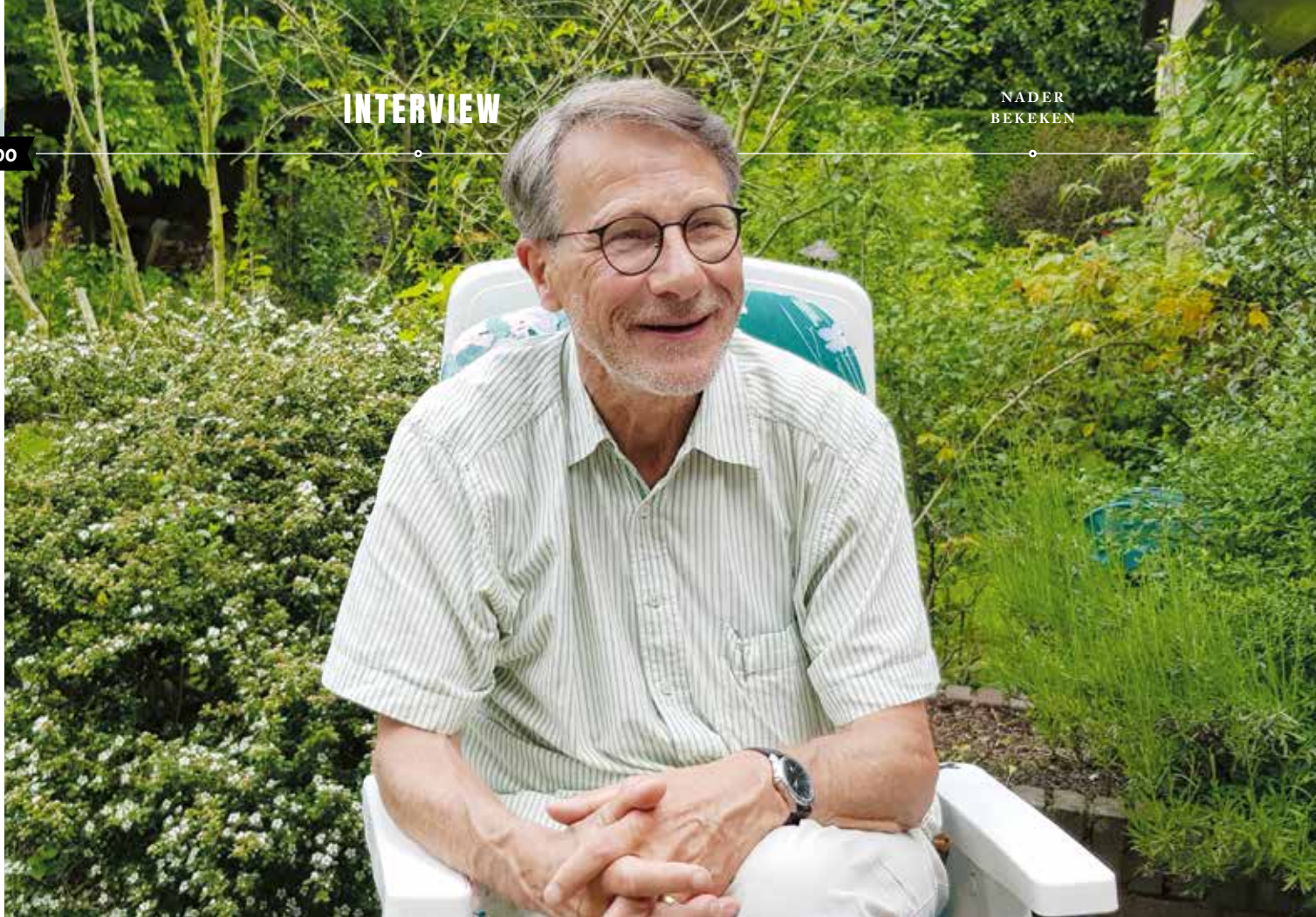
5 Alle beelden: Sikkkel, *Dienst*, p. 15.

6 Sikkkel, *Dienst*, p. 15-18.

7 Vgl. voor de volledigheid noot 4 hierboven.

8 Sikkkel, *Dienst*, p. 18.

9 Vgl. hiervoor bijv. hoe Jochem Douma spreekt over de Bijbel als gids, wachter, richtingwijzer en voorbeeld (J. Douma, *Verantwoord handelen*, Kampen, Kok, 2010, p. 48-71).

Onderzoeker van Gods werken

Een interview met prof. dr. Chris Kruse

Professor Chris Kruse is een weetgierig mens. Dat is een kwestie van karakter natuurlijk, maar het heeft ook te maken met zijn geloof: hij vindt het geweldig om steeds meer te ontdekken van het werk van zijn Schepper. Hij studeerde scheikunde en eindigde zijn loopbaan als hoogleraar geneesmiddelenonderzoek. Ook theologie en filosofie boeiden hem. En op allerlei manieren was hij betrokken bij het kerkelijk leven in de GKv.

We zochten hem op en spraken met hem over spiritualiteit en kerk, geloof en wetenschap, schepping en evolutie, en natuurlijk ook over coronavaccins.

Vertel eens iets over je levensloop.

'Ik ben opgegroeid in Den Haag. Mijn ouders waren gelovige mensen, mijn moeder had iets bevindelijks. Ze hadden het moeilijk doordat mijn vader psychisch ziek was. En ze moesten de eindjes aan elkaar knopen. 's Zondags gingen ze trouw met ons (vier kinderen) naar de kerk, een halfuur fietsen. Ze waren erg trots dat ik goed kon leren, maar zeiden altijd: "Je hebt het gekregen, verhef je niet boven anderen." Toen ik in Leiden ging studeren, vonden ze de vrijheden die de studenten zich veroorloofden maar niks. Mijn vader overleed aan een hartinfarct toen ik twintig was. Dat was wel hard.

Scheikunde vond ik geweldig. Ik weet nog dat ik voor het eerst een volkomen nieuw molecuul maakte! Natuurkunde bestudeert wat er is, maar scheikunde kan echt iets nieuws maken. Je kunt bijvoorbeeld een medicijn ontwerpen, dat door precies de goede eigenschappen ergens in een holte binnen je lichaam past en op de goede plek werkt.

Na mijn promotie kreeg ik een baan in Aken. Mijn vrouw Marjo en ik verhuisden naar Heerlen en ik werd een 'Grenzgänger'. We kerkten in Brunsum-Treebeek. Toen ik ging werken bij het bedrijf Solvay-Duphar, woonden we aanvankelijk in Nederhorst den Berg. Kerkelijk hoorden we bij Weesp-Nigtevecht. Later streken we neer in Amersfoort, waar onze kinderen naar het vrijgemaakte onderwijs gingen. Daar hebben we bijna dertig jaar gewoond tot we vorig jaar naar Epe verhuisden.

Ik ben onderzoeker in hart en nieren, ik vind het prachtig om dingen uit te vinden en te bedenken. Maar omdat ik onderzoeksmanager werd, stond ik niet meer zelf op het lab. Ik moest het onderzoek aansturen in laboratoria in Dijon, Hannover en Weesp. Drie heel verschillende culturen en ik mocht ze laten samenwerken. Dat was een droomtijd. Nadat het bedrijf door Amerikanen was opgekocht, werden de laboratoria gesloten.

Ondertussen was ik, mee door mijn fundamentele wetenschappelijke belangstelling, aangesteld als bijzonder hoogleraar geneesmiddelenonderzoek, eerst in Nijmegen en later aan de Universiteit van Amsterdam. Dat werk kon ik uitbreiden. Het doceren beviel me en ik ben doorgegaan tot ik 66 was, twee jaar geleden.'

Je was in de loop der jaren lid van verschillende GKv kerken. En nu?

'Wij zijn geworteld in de GKv en hebben daar veel goeds gekregen. Maar we denken niet dat onze roeping daar nog ligt. De GKv, ook onze gemeente Amersfoort-Centrum, zijn in sneltreinvaart veranderd. Alleen al de kerkdiensten. Wordt de wet nog gelezen? Worden er psalmen gezongen? Wordt de oudtestamentische zegen uitgesproken en zijn er nog middagdiensten? Het lijken uiterlijkheden, maar er zit een spiritualiteit achter.

Vanmorgen las ik Prediker 4. Vers 17 viel me op: "Betreed Gods tempel met bescheiden tred, je kunt er beter heengaan om te luisteren dan om er het offer van een dwaas te brengen. Zo iemand weet niet eens dat hij een slechte daad verricht." Eerbied en luisteren zijn dus belangrijk.

Maar voorgangers dragen bloemetjesbloes en spijkerbroek en de jeugd mag "met Jezus chillen". Is Jezus je vriendje? Alsof Hij niet spreekt over het oordeel! En in plaats van luisteren willen we alles zelf doen, van voorbede tot geloofsgetuigenissen.

Hoe spiritueel ook, kan dat het offer van een dwaas zijn? En de drijfveren om geen middagdienst te houden of er niet naartoe te gaan, zijn onbespreekbaar.

Iedereen bedoelt het goed en wil oprecht kind van God zijn, maar we zijn tot op het bot gesecculariseerd.

Veel GKv'ers kijken naar het song-

festival, met al die glitter en dat sensuele. Het is gevaarlijk en decadent. Maar ik denk dat de meesten dat niet eens beseffen. De cultuur heeft ons geleidelijk aan diep beïnvloed.

De GKv zeggen: wij aanvaarden de Bijbel als het gezaghebbende Woord van God. Ook de TU in Kampen (waar ik voorzitter van het curatorium was) zegt dat. Maar ik denk dat ze steeds meer bedoelen: *wij* geven er gezag aan, in plaats van: het gezag komt op ons af.

De Bijbel ontstond in een rechterhersenhelftcultuur die gericht is op synthese en die het geheel bekijkt. Wij hebben een linkerhersenhelftinstelling. Wij willen het in de greep krijgen, conclusies trekken, alles moet kloppen met wat wij vinden. Dat maakt het moeilijk om de Bijbel op de goede manier in onze cultuur toe te passen. Maar de manier waarop je dat doet, verradt hoe je je plek ziet ten opzichte van een eeuwenoude boodschap. Geldt die nu niet meer? Of moeten we daaraan nu wel degelijk vorm geven? De verleiding om de Bijbel naar onze hand te zetten is groot.

Eigenlijk hebben de GKv en de NGK hun bestaansrecht verloren. De manier van omgaan met de Bijbel verschilt nauwelijks

'De cultuur heeft ons geleidelijk aan diep beïnvloed'

meer met die van de PKN. Het enige is dat je in de GKv en NGK geen pure vrijzinnigheid hebt. Andersom zijn er binnen de PKN predikanten die de Bijbel zien als het betrouwbare Woord van God en die wél respect hebben voor traditie. Wij dachten dat het daar alleen maar van kwaad tot erger zou gaan. Maar Gods bewarende hand is ook in de PKN. Marjo en ik kijken nu (in coronatijd) vaak naar de diensten van de Joriskerk in Amersfoort, een bevindelijke PKN gemeente. Die stralen eerbied uit en de preken leggen gewoon de Bijbel uit, met de ruwe kanten. De bevindelijke geloofsbeleving biedt veel goeds, ook rust. Ze rennen niet overal meteen achteraan en zien de waarde van de traditie, al nemen ze niet alles klakkeloos over. Hier in Epe zullen we ons waarschijnlijk dan ook aansluiten bij een hervormde PKN gemeente.'

Je was lid van de synode van Ede, waar gesproken werd over de vrouw in het ambt. Wat is je visie?

'Er zijn twee lijnen in de Bijbel. Vrouwen én mannen zijn naar Gods beeld geschapen, hebben dezelfde geestelijke vermogens, enzovoort. Maar er is verschil in verantwoordelijkheid, God spreekt de man als primair verantwoordelijke aan. Ik heb geen moeite met de vrouw in het ambt, mits we aan die beide lijnen invulling geven. Misschien moeten we denken aan een soort ambt van oudste waar mannen de primaire verantwoordelijkheid dragen. Dat heb ik in Ede beargumenteerd. Maar ik heb erg boze reacties gehad. Het bleek niet bespreekbaar en dat is het nog niet. De discussie over het onderwerp is geframed en is theologisch onaf. De recente generale synode heeft het zelfs aangedurfd om uit te spreken dat de visie die altijd gold in de kerken, een rechtmatige plaats moet hebben. Dat klinkt als een tegemoetkoming, maar het is een vernedering. Ook hier zie je de secularisatie, de aanpassing aan de tijdgeest. Uiteindelijk wil men alleen buigen voor wat in de Bijbel staat als eigen ideeën daardoor bevestigd worden.'

Je hebt jaren gewerkt aan geneesmiddelenonderzoek. Er zijn heel veel ziektes op de wereld, hoe bepaalt de farmaceutische industrie eigenlijk aan welke ze werkt?

'In ons bedrijf werden om de paar jaar zo'n tien ziektebeelden geanalyseerd door een groep van klinici, chemici en biologen en marketingmensen. We bekeken dan bij welke ziektes de *medical need* het hoogst was: waar nog geen goede, of nog

helemaal geen medicijnen voor waren. Zelf heb ik vooral gewerkt aan psychiatrische ziektebeelden: schizofrenie, depressie, alzheimer ook, parkinson.

De farmaceutische industrie wil natuurlijk mensen helpen, maar de eerste interesse is geld verdienen. En daar is niks mis mee. De mensen die er werken, moeten brood op de plank hebben, en met de winst wordt nieuw onderzoek gefinancierd. Al moet ik zeggen dat de specialisten die de medicijnen in de praktijk testen daar wel ontzettend rijk van worden.

Aan tropische ziektes, waaraan de meeste mensen overlijden, wordt nauwelijks gewerkt. Veel mensen vinden dat een schande, maar er zijn keiharde economische wetten. Het vinden van een nieuw geneesmiddel kost een paar miljard euro. Dat geld moet terugverdiend worden, maar dat lukt niet in de armere landen. Om dit probleem op te lossen, zouden we het geneesmiddelenonderzoek naar de publieke sector moeten halen.

Dan zou iedereen er belasting voor moeten betalen. Maar ja, dat zet geen politieke partij op zijn programma! Bovendien, het is een wereldwijde activiteit. Dus eigenlijk zou je een soort wereldregering moeten hebben. Of de Wereldgezondheidsorganisatie moet in internationale laboratoria

onderzoek doen naar ziektes waarvoor we het allemaal nodig vinden. Ik wil dan wel de baas zijn, dan zorg ik dat het geld goed besteed wordt...

Er is nog een ander probleem. Mensen denken dat we recht hebben op 100% veilige geneesmiddelen. Maar die bestaan niet! Een eenvoudig paracetamolletje werkt

ongelooflijk, maar als het nu gevonden werd, zou het nooit op de markt komen. Want het tast je lever aan.

Er wordt veel toxicologisch onderzoek gedaan om risico's uit te sluiten. Terecht, want er zijn ernstige bijwerkingen geweest, zoals bij softenon, een slaappil die leidde tot misvormde geboorten. Maar omdat we onszelf willen behoeden tegen alle mogelijke negatieve effecten, moet er steeds meer getest worden. Daardoor vind je uiteindelijk in bijna ieder onderzoek wel iets, vaak iets wat je helemaal niet een-op-een naar mensen kunt vertalen. Dan stopt het bedrijf met dat onderzoek, uit angst voor verkeerde investeringen. En je zult nooit weten of dat een verkeerde beslissing was. Ik ben ervan overtuigd dat een heleboel goede medicijnen zodoende de markt niet gehaald hebben. Het illustreert de beperktheid van mensen! Ik zou zelf meer risico willen nemen, maar in ons bedrijf was ik vaak een roepende in de woestijn.'

'De discussie over de vrouw in het ambt is geframed en is theologisch onaf'

Vanwege mogelijke bijwerkingen willen sommige mensen geen coronavaccin...

'Als je de deur uitgaat, loop je véél meer kans dat je iets overkomt dan door een vaccinatie. En als jij je niet laat vaccineren omdat je geen risico wilt, is de kans dat je zelf aan corona overlijdt veel groter en de kans dat je anderen besmet ook. En nog iets: als weinig mensen zich laten vaccineren, blijft het virus onder ons aanwezig en dan komen er mutanten. Want elke soort kan zich aanpassen aan de omgeving, zo is de schepping. Zodra jij een infectie hebt, gaat je immuunsysteem allerlei combinaties van eiwitten maken en het eiwit dat het best het virus aanpakt, wordt dan geselecteerd en geproduceerd. Dus je eigen immuunsysteem is een enorme evolutiefabriek, en virussen zijn dat ook. Die kunnen zó evolueren dat ze niet meer ziekteverwekkend zijn, maar waarschijnlijk ontstaan er ook nieuwe varianten die infectie blijven geven. Daarvoor moeten weer nieuwe vaccins ontwikkeld worden. Dat zal waarschijnlijk wel lukken met de enorme ervaring die er inmiddels is. Die mRNA-vaccins, een heel nieuw principe, zijn een enorme prestatie van de wetenschap en de farmaceutische industrie. En dan zeg ik niet: wat zijn wij goed, maar ik dank God.'

Er zijn ook mensen die menen dat vaccineren niet Gods wil is en die zich verzetten tegen de gedachte dat we met het vaccin alles onder controle hebben...

'Daar heb ik een zeker respect voor. Niet zozeer begrip, want ze nemen wel het risico dat ze anderen besmetten. Maar dat je niet alles in eigen hand moet willen nemen, is een goede gedachte. Anderzijds, God gaf ons de mogelijkheden. Op de nieuwe aarde zullen bomen groeien waarvan de bladeren dienen tot genezing van de volken. Ook nu zit in de natuur geneeskraft. Straks zal die zo sterk zijn dat er geen ziektes meer zijn.'

Vond je na je emeritaat nieuwe bezigheden?

'Ik heb me verdiept in het onderwerp "geloof en natuurwetenschap" en ben een cursus gaan geven in kerken, op middelbare scholen en op de Evangelische Hogeschool. Ruim 5000 mensen hebben die al gevolgd. In de cursus vertel ik wat de wetenschap aan feiten heeft opgeleverd over het oneindig grote (de kosmos), over het oneindig kleine (de materie) en over het oneindig complexe

(het leven) dat er precies tussenin zit. Ik vertel ook over de conclusies die men aan die feiten verbindt. Uiteindelijk blijkt: hoe meer we door de wetenschap weten, hoe sterker het bijbelse gegeven van een ondoorgroendelijke Schepper wordt! De aannames waarop het bouwwerk van de macro-evolutie rust zijn eigenlijk achterhaald. Ook de oerknal wordt nu door een aantal experts gezien als een mythe. Maar men klampt zich eraan vast omdat men geen ander geloofwaardig uitgangspunt (paradigma) heeft.

Wetenschap is een onzeker weten over dingen die wij kunnen begrijpen. Geloven is een zeker weten van dingen die je niet kunt begrijpen. Beide zijn prachtig. Mijn lievelingsvers is Psalm 111:2: "Machtig zijn de werken van de Heer, wie ze liefheeft onderzoekt ze." Mooier kun je het niet zeggen. God

roept ons op om zijn schepingswerk én zijn verlossingswerk te onderzoeken. En dan raak je steeds meer onder de indruk van de Schepper.

In Genesis 1 staat twee keer: "de aarde bracht voort", dat lijkt een soort proces te zijn geweest. Acht keer staat er: "God zei."

Door zijn Woord, dat is door zijn Zoon, creëerde God de wer-

kelijkheid. De wetenschap wijst ook in die richting. Er waren diverse explosies, de meest bekende is de Cambriëse, waarin ineens, uit het niets, een grote verscheidenheid aan dierenfamilies ontstond. Dat wijst op Gods spreken waardoor Hij dieren naar hun aard schiep. Maar scheppen blijft een mysterie. We kunnen het niet begrijpen; dat is de valkuil van sommige creationisten en aanhangers van intelligent ontwerp.'

Heb je ooit een conflict gevoeld tussen geloof en wetenschap?

'Nee, nooit. De wetenschap heeft mijn geloof juist versterkt. Wij christenen hebben een heel sterk verhaal. Ik ben voorzitter geweest van ForumC, een organisatie die zingevingsvragen bestudeert binnen de driehoek geloof, wetenschap en samenleving. We organiseerden congressen en debatten en ontwikkelden de websites geloofwetenschap.nl en degrotevragen.nl. En we zochten het gesprek met atheïsten. Want we hebben iets te melden!

En daarom ben ik ook van harte bereid om de cursus nog te geven. Ik doe het nu online, maar de eerste liveafspraken zijn er weer. Ik wil cursisten, vooral jongeren, beschermen tegen claims dat je belachelijk bent als je gelooft. En hen bemoedigen. Want we hebben een God die alles gemaakt heeft en we mogen ervoor uitkomen dat we in Hem geloven!' ■

“Machtig zijn de werken van de Heer, wie ze liefheeft onderzoekt ze.” Mooier kun je het niet zeggen

WAAROM BIJBELLEZEN?

Corien Oranje, niet alleen bekend als auteur van jeugdboeken, maar ook van het omstreden Oer, heeft nu een boek geschreven over bijbellezen. Het is een vrolijk ogend boek door de speelse illustraties van Marijke ten Cate en een eigentijdse kleurige lay-out.

De auteur heeft nogal wat voorwerk en onderzoek gedaan. Daaruit bleek dat veel mensen wel in de Bijbel zouden willen lezen, of dat vaker zouden willen doen, maar dat het er om wat voor reden dan ook vaak niet of nauwelijks van komt. Ben je verplicht om in de Bijbel te lezen? En dan ook nog elke dag? Als dat niet lukt, kun je je schuldig voelen. Is dat terecht? Oranje, zelf theoloog en dus beroepshalve veel bezig met de Bijbel, geeft eerlijk toe dat het met haar persoonlijke bijbellezing ook niet zo gesteld is als ze zou wensen. Een herkenbaar punt dus en daarom heeft ze voor haar boek diverse deskundigen ingeschakeld. Zo hebben onder meer een psycholoog, een gedragswetenschapper, een bijbelwetenschapper en diverse trainers hun bijdrage geleverd.

Het boek bestaat uit twee delen.

Het start met een persoonlijke zoektocht met vragen als: wie ben jij, wat is de Bijbel voor jou, waarom wil jij bijbel-lezen? Kortom, hoe zijn jouw houding en motivatie ten opzichte van de Bijbel? Vervolgens ga je uitvinden hoe je komt van schuldgevoel naar leesplezier. Anderen denken met je mee! Je stelt je als doel dat het anders moet en daarvoor kun je een plan opstellen.

Het tweede deel is het werkgedeelte waarin je aan de slag kunt. Wat voor type mens ben je en wat voor manier van omgaan met de Bijbel past daarbij? Welke vertaling van de Bijbel past bij jou, kies dus de vertaling die je voorkeur heeft.

Er worden allerlei manieren genoemd om met de Bijbel bezig te zijn. Het traditionele lezen aan tafel na de maaltijd – en dan ook nog de Bijbel van kaft tot kaft – komt daarbij niet aan de orde. Dat zou in deze tijd niet meer werken. Wel kun je in het lijstje op pag. 118 bijvoorbeeld vinden de *lectio divina* (meditatief met een tekst bezig zijn) of werken met podcasts, met een leesplan of met aangegeven studiemateriaal. Voor de creatieveling wordt *bible journaling* genoemd, werken met muziek of bezinnend schrijven. Er

is voor elk wat wils en al die vormen worden uitgewerkt.

Het is vooral een praktisch gebruiksbuch, de lay-out alleen al nodigt uit tot actie. Door de stevige kaft kan het wel tegen een stootje. Maar je kunt ook werken met de downloads die te vinden zijn op debijbel.nl/leesjebijbel, de website die speciaal voor dit boek is samengesteld.

Al met al is het best een inspirerend boek. Toch vind ik het op een belangrijk punt tegenvallen. Want steeds sta jij als lezer en gebruiker centraal: wat is de Bijbel *voor jou*? Het zit al in de titel: kies de manier die *bij jou* past. Heel eigentijds dus. Het is zo ook wat ‘moeterig’.

Zou je uitgangspunt niet juist andersom moeten zijn: het draait om de Bijbel, om het Woord van de almachtige God, waarin Hij zich openbaart en waardoor wij Hem kunnen (leren) kennen? Zou dat niet je eerste motivatie moeten zijn? ■

N.a.v.: Corien Oranje, *Lees je Bijbel op een manier die bij jou past*, Nederlands Bijbelgenootschap, Haarlem, 2020, ISBN 978908912240-7, 167 pag., prijs € 17,95

UIT DE WAARHEIDSVRIEND
VAN 17 JUNI 2021

In De Waarheidsvriend van 17 juni 2021 kraakt ds. J.A.W. Verhoeven (voorzitter van de Gereformeerde Bond binnen de PKN) een kritische noot over iets dat hij aantrof op de cover van de EO-gids Visie. Maar zijn beschouwing daarbij is van breder belang. Onder de titel 'Volg je gevoel!?' schrijft hij het volgende:

Dicht bij jezelf of dicht bij Jezus?

'Luisteren naar de Heilige Geest? Volg je gevoel.' Deze woorden staan op de cover van *Visie*, het programmablade van de Evangelische Omroep, opgetekend uit de mond van BEAM-gitarist Arend Jansen. BEAM is het jongerenmerk van de EO, opvolger van Ronduit. Het Engelse woord BEAM verwijst naar licht, stralen, schijnen. BEAM verzorgt livestreamdiensten die grote populariteit genieten. Arend Jansen is 44 jaar, hij wordt de 'opa van de BEAM-band' genoemd. In nummer 21 van *Visie*, het Pinksternummer, staat een mooi interview met Jansen. Hij laat zien hoe hij in alle verdriet dat hem overkomen is, zijn weg zoekt met God.

Veel goeds

De EO is opgericht uit onvrede met de koers van de NCRV. Er was zware kritiek op de NCRV in een deel van de achterban: te links, te vrijzinnig, te eenzijdig maatschappelijk geëngageerd. De bijbelse koers was totaal zoek. Enkele mensen hebben toen bedacht om een eigen omroep op te zetten. Aanvankelijk werd dat in Hilversum met hoongelach begroet. Maar er kwamen leden, de C-status en B-status werden verkregen. Later zelfs de A-status. Dat hing samen met de beslissing van de minister om ook tientjesleden te laten meetellen. In de christelijke achterban kreeg iedereen dus op zijn/haar achttiende verjaardag het lidmaatschap van de EO als cadeau. Althans, zo ging het in het gezin waarin ik opgroeide. Je voelde urgentie: het Evangelie moet verspreid worden, ook via het Nederlandse omroepsysteem. Ik vermoed dat het een unieke situatie is: een seculiere overheid die een christelijke omroep (mede) financiert. Ik ben zodoende al meer dan veertig jaar lid, en ik erken met dankbaarheid dat de EO als door een wonder is ontstaan.

Tegelijk: er ligt al tijden een brief in mijn bureaulade, waarin ik mijn lidmaatschap opzeg. Ik heb al wel tien keer geaarzeld of ik die zou versturen. Ik heb het nog niet gedaan. Er is nog zoveel goeds.

Zelfhulp-evangelie

En dan dat Pinksternummer van *Visie* op de mat. 'Luisteren naar de Heilige Geest, wat is dat? Volg je gevoel!' Hoe is het mogelijk dat niemand bij de EO heeft ingegrepen? Dit is niet anders dan postmodern gefröbel. Therapeutisch jargon van de koude grond: volg je gevoel, blijf dicht bij je hart. Zelfhulp-evangelie. De EO is op allerlei punten verder weggegroeid van de Bijbel dan ooit de NCRV.

'Hoe is het mogelijk dat niemand bij de EO heeft ingegrepen? Dit is zelfhulp-evangelie'

Onze godsbeelden

De theoloog Karl Barth maakte onderscheid tussen religie en geloof. Religie komt uit onszelf op, al wat wij bedenken aan godsbeelden. En dat is veel. 'Ons hart is een fabriek van afgoden', zei Calvijn. Geloof daarentegen ontspringt aan het spreken van God. Dat komt van buiten ons. Het is wel aan ons geadresseerd, maar het komt niet uit ons op. Religie levert een god op met een kleine g, die sprekend lijkt op de uitvergroting van het beste in onszelf. Geloof is iets anders. Geloof leert ons de heilige Naam van God spellen. Religie is een vrome vorm van heidendom, waarin ik ongebroken overeind blijf staan. Geloof is in de gemeenschap met God gesteld

worden, gebroken en genezen, veroordeeld en vrijgesproken. Toegepast op Pinksteren: als je je gevoel volgt, kom je terecht in de grandeur en de blubber van de religie, in je eigen diepzinnigheid, in je fascinerende mens-zijn, je geest met een kleine g.

Maar als je de Heilige Geest volgt, kom je bij Jezus terecht. Die breekt je oude ik, met al z'n vrome religie. Je oude ik wordt gekruisigd. En er staat een nieuwe mens op. Je wordt een kind van God. De Heilige Geest zegt Abba, Vader.

Dicht bij Jezus

Mijn zorg is dat christenen in Nederland zo'n uitsmijter op de cover van *Visie* voor zoete koek slikken. Dat we het Evangelie therapeutisch opvatten. Dat we met elkaar niet meer weten wat het verschil is tussen het werk van de Heilige Geest en je (o zo interessante) gevoel. Als we vrome emoties bespeuren, denken we bijna intuïtief dat dat van de Heilige Geest is. Laten we de geesten onderscheiden, vooral in ons eigen hart. De Heilige Geest drukt ons in het Woord, zei Luther. Dat vreemde, lastige, heerlijke Woord, dat wij niet hebben verzonnen, dat van buiten ons komt, van God. De Heilige Geest brengt ons te binnen wat Jezus heeft gezegd. De Heilige Geest bindt ons Jezus op het hart. Het Evangelie zegt niet dat je dicht bij jezelf moet blijven, maar dicht bij Jezus. Daartussen ligt wedergeboorte. ■

UIT DE WAARHEIDSVRIEND
VAN 23 SEPTEMBER 2021

Ook het volgende knipsel in deze rubriek komt uit De Waarheidsvriend. Dit keer die van 23 september 2021. Het gaat om een recensie door ds. C.H. Hoogendoorn van een boekje van Robert Plomp (Geschapen om te regeren. In gesprek over vrouw en ambt). Plomp reageert daarin kritisch op eerdere brochures van de Gereformeerde Bond over dit onderwerp. Het gaat me nu niet zozeer om Plomps boekje of om de door hem bestreden brochures, maar om de uiterst zinnige opmerkingen die Hoogendoorn maakt over een aantal exegetische kernkwesties in de discussies over 'vrouw en ambt'. Ik knip voor u het volgende gedeelte uit zijn uitvoerige artikel ('Een heet hangijzer'):

Exegetische kernkwesties rond 'vrouw en ambt'

Cultuur

Ik veroorloof me een kleine opmerking vooraf. Wat me opvalt bij Plomp, is (en zo is mijn algemene indruk bij de literatuur over de vrouw in het ambt) dat er veel verwezen wordt naar studies die ingaan op de culturele situatie van het Nieuwe Testament. Begrijpelijk. Wie echter het uitgangspunt neemt bij de door ons gereconstrueerde – en daarom onder nieuwtestamentici nog altijd sterk bediscussieerde – cultuur en deze vervolgens confronteert met de huidige, komt in een spagaat terecht, los van de vraag over welke huidige cultuur we het dan precies hebben. Al snel gaat het alleen nog maar over de hermeneutiek en niet meer over de exegese.

Mijn bezwaar is overigens niet gericht tegen de aandacht voor de culturele inkleding van het Nieuwe Testament of tegen de vraag hoe we de pastorale instructies van de apostel Paulus proberen te verklaren. Ook val ik niet over de nadruk die wordt gelegd op de huidige cultuur en de lastige vraag hoe het Evangelie hierin tot klinken komt.

Wél wijs ik erop dat wat gemakshalve met 'huidige cultuur' wordt aangeduid nog niet eens zo gemakkelijk te definiëren is. Nog eens: over welke cultuur hebben we het dan? In ieder

geval over de westerse cultuur van na de Verlichting, een geestesbeweging die niet neutraal is, maar God naar de kroon steekt, in haar diepste wezen demonisch in elkaar steekt; het zijn de geestelijke machten van het kwaad in

**‘De “huidige cultuur”
is van na de Verlichting,
een geestesbeweging
die in haar diepste
wezen demonisch in
elkaar steekt’**

de lucht (Ef. 6:12). Waarbij het, wanneer evolutionaire denkbeelden deze discussie gaan beïnvloeden, ineens heel gevaarlijk wordt. Zijn wij in staat om – zoals Plomp stelt (p. 25, 32) – achter de letter de Boodschap van de Heilige Geest te ontdekken? Los van de vraag of we de zaak zo kunnen stellen: zijn wij geestelijk begaafder dan Paulus?

Onderwijzen

Laat ik beginnen met de meest ‘lastige’ tekst: het apostolisch vermaan dat de vrouwen zich in stilheid moeten laten onderwijzen en geen autoriteit over hun mannen zullen voeren (1 Tim. 2:11). Plomp sluit zich aan bij de opvatting dat Paulus (slechts) het leren van een dwaalleer verbiedt en dat dit verbod alleen de specifieke context van Efeze geldt. Deze uitleg, die men vaak terugvindt in de literatuur (er wordt ook veel van elkaar overgeschreven!), is echter exegetisch onhoudbaar: de stad Efeze, zo blijkt uit nieuwer onderzoek, verschilde niet wezenlijk van andere Grieks-Romeinse steden. Bovendien weten we uit

de Korinthebrief dat de apostel zich in zijn onderwijs voegde naar wat in alle gemeenten van God gangbaar was (1 Kor. 1:16; 14:33).

Heersen

Dan is er de interpretatie van het woord ‘overheersen’ (1 Tim. 2:12, HSV). Al sinds eind jaren tachtig van de vorige eeuw verschijnen er studies waarin nieuwtestamentici aantonen dat dit woord niet op negatieve machtsuitoefening duidt, zoals tot dusverre vaak aangenomen werd. Ook de zinsbouw en grammatica van 1 Timotheüs 2:12 laten een dergelijke uitleg niet toe. Het bevreemdt dat er nog altijd geleerden zijn die desondanks aan de oude betekenis vasthouden. En het is ronduit vervelend dat deze verkeerde exegese diverse publicaties beïnvloedt. Het gaat dan ook niet aan dat Plomp en passant dr. Bouter – die promoveerde op de psalmenuitleg in de Vroege Kerk en bij zijn promotie geprezen werd om zijn grote beheersing van het Grieks – verwijt dat hij in de brochure minimale exegese bedrijft. Dr. Bouter kende zijn bronnen en wist in de diverse literatuur over dit onderwerp de goede weg te vinden.

1 Korinthe 11

Het is niet meer dan logisch dat ook 1 Korinthe 11 aan de orde komt. Plomp stelt voor om de inhoud van hoofdstuk 11 te bezien vanuit het gezichtspunt dat de apostel in het voorafgaande naar voren brengt, namelijk de vrijheid (in Christus) om anderen te dienen: voor de Joden een Jood te zijn en voor hen die zonder de wet zijn, als zonder de wet om allen te behouden (9:20-22). Dat is een aantrekkelijke gedachte, maar ze klopt niet. Er is binnen de nieuwtestamentische wetenschap enige verwarring over de vraag wat het theologische hart van de Korinthebrief is. Vaak focust men zich op de verschillende

**‘Het theologische hart
van de Korinthebrief is
de redding in en door
Christus, die in het gedrag
van mensen concreet
gestalte krijgt’**

(ethische) kwesties die Paulus in deze brief aan de orde stelt. Daardoor raakt men het zicht op de rode draad kwijt. Het gaat de apostel in de Korinthebrief echter voortdurend om de zaak van het Evangelie (redding in en door Christus), die in het gedrag van mensen concreet gestalte krijgt. Of het nu gaat om rechtszaken tussen broeders (hfdst. 6), het huwelijk (hfdst. 7), het eten van offervlees (hfdst. 8) of de plaats van man en vrouw binnen de gemeente (hfdst. 11). Paulus' bezwaar richt zich tegen hen die zo 'geestelijk' zijn dat ze denken dat deze dingen er niet (meer) toe doen.

Galaten

De woorden uit Galaten 3:28 ('Daarbij is het niet van belang dat men Jood is of Griek; daarbij is het niet van belang dat men slaaf is of vrije; daarbij is het niet van belang dan men man is of vrouw...') komen in de discussie over vrouw en ambt voortdurend terug. Vanuit de geschiedenis van de tekstuitleg is daar geen enkele reden voor. Hier zien we een typisch voorbeeld van de manier waarop bepaalde teksten vanwege culturele omstandigheden (te) veel gewicht krijgen. Betekent deze tekst dat er geen beletsel is voor de vrouw in het ambt? Plomp erkent dat deze tekst feitelijk niet over het ambt, maar over de verlossing gaat. Inderdaad. Zelf zou ik willen toespitsen: deze woorden gaan over de doop (zie vss. 27 en 29). In het doopwater staan we allen gelijk, of we nu blank, zwart of geel zijn. Plomps betoog wordt op dit punt echter verwarrend, omdat hij concludeert 'dat, net als in Genesis 1, onze diversiteit door God gewild is, en juist gegeven is om de opdrachten die Hij ons geeft gezamenlijk uit te voeren' (p. 69). Wat bedoelt hij met deze zin? Dat blijkt uit de conclusie van het boekje: 'De wens om vrouwen en mannen dezelfde plaats te geven in de Kerk komt niet voort uit liberalisme of gelijkheidsdenken, maar vanuit de wens om in Christus een nieuwe schepping te worden, waar, naar Gods oorspronkelijke bedoeling, de sterke niet meer de zwakke overheerst, waar geen onderscheid meer is tussen slaaf en vrije, en tussen man en vrouw (Gal. 3:28)' (p. 91).

Schepselmatige werkelijkheid

Ik begrijp wat de auteur bedoelt, maar deze conclusie volgt niet uit wat Paulus schrijft. Blijft er schepselmatig gezien wel of geen verschil tussen man en vrouw? Gaan mannen nu misschien (ook) kinderen baren? Petrus noemt de vrouw de zwakkere (1 Petr. 3:7). Een verschil, toch? Of zijn mannen dat nu ook? Of mannen en vrouwen allebei, of allebei niet meer? Ik bedoel dit niet grappig. Het gaat me erom te zeggen dat de schepselmatige werkelijkheid in het Nieuwe Testament niet opgeheven wordt. Sterker nog: Paulus verwijst er nadrukkelijk

naar, juist in verband met de verhouding man en vrouw. Er zijn in de uitleggingsgeschiedenis overtuigender voorstellen gedaan om de zogenaamde spanning tussen Galaten 3:28 en Paulus' pastorale instructie met betrekking tot de verhouding man en vrouw op te heffen. De vraag die hierbij onontkoombaar is: hoeveel schepping houden we in het Nieuwe Testament (nog) over? Wanneer we niet uitkijken, bevinden we ons voor we het weten in het spoor van Marcion (stierf omstreeks 160 n.Chr.), die door de Vroege Kerk als ketter werd veroordeeld, omdat hij een onderscheid maakte tussen de Schepper-God van het Oude Testament, tegenover een Verlosser-God van het Nieuwe. Marcion plaatste in zijn canon niet zonder reden de Galatenbrief voorop.

'Voor we het weten, bevinden we ons in het spoor van Marcion, die de Schepper-God van het Oude Testament plaatste tegenover een Verlosser- God van het Nieuwe'

Nogmaals cultuur

Het onderliggende punt, ofwel de rode draad van *Geschapen om te regeren* wordt gevormd door Plomps aanname dat Paulus in zijn onderwijs aansloot bij de toenmalige cultuur. De apostel past zijn onderwijs over man en vrouw in de gemeente aan, zodat het geen (extra) hindernis vormt voor het Evangelie. 'Bij nadere exegetische blijkt dat Paulus vrouwen – en slaven – oproept een

ondergeschikte rol in te nemen vanuit een missionair motief' (p. 90). Dat zou kunnen – deze denklijn kom je in de literatuur over dit thema vaak tegen. De vraag is echter wat de consequentie van deze aanname is. Het is de aloude discussie over de vraag of Paulus koos voor assimilatie of confrontatie; de Handelingen 17-positie tegenover de 1 Korinthe-benadering, zagezegd. Of dat het allebei gebeurde, afhankelijk van de situatie. Dat laatste is namelijk het geval. We zien in het Nieuwe Testament een duidelijk onderscheid tussen Paulus' missionaire prediking enerzijds en zijn pastorale instructie aan de verschillende gemeenten anderzijds. Overigens zet Plomp hier twee dingen naast elkaar (slaven en vrouwen) die we bepaald niet op een lijn kunnen zetten. In verband met de positie van de vrouw wijst Paulus nadrukkelijk terug naar schepping en zondeval. Bij de slaven gebeurt dat niet.

Zelf meen ik dat Paulus weliswaar zo nu en dan aanhaakt bij zaken die lokaal spelen, maar dat vervolgens in een antithese plaatst. Neem als voorbeeld de gewraakte Timotheüsbriefven. Tegenover de tempel van Artemis in Efeze (Hand. 19:24) staat de tempel van God, dat is de gemeente van de levende God (1 Tim. 3:15). Tegenover het geschreeuw: 'Groot is de Artemis van de Efeziërs!' (Hand. 19:28) stelt de apostel: 'Groot is het geheimenis van de godsvrucht: God is geopenbaard in het vlees' (1 Tim. 3:16). Tegenover de sportverdwazing wordt een training in godvrezend leven wenselijk geacht (1 Tim. 4:8). De Schrift spreekt hier voor zichzelf, denk ik. We hebben hier de hermeneutiek nauwelijks nodig.

Diacones

Er zijn bij nader inzien nog veel meer vragen te stellen, bijvoorbeeld de vraag of Paulus de profetie uit Joël kende over

de Geest, Die over alle vlees is uitgestort. Ongetwijfeld, zou ik denken. En toch verwijst de apostel als het gaat over de plaats van man en vrouw in de gemeente van Christus, over Pinksteren heen dus, (terug) naar de schepping. En dat in de gemeente waar toch werkelijk – al was het op een later tijdstip – de Geest was uitgestort (Hand. 19:6). Verder is een vraag hoe we theologisch verdisconteren dat de pastorale brieven (1 en 2 Timotheüs en Titus) toch in de nieuwtestamentische canon zijn terechtgekomen. In hoeverre maakte Paulus in zijn onderwijs overigens gebruik van reeds bestaande tradities?

Zo is er veel meer te noemen. Dat onze ambtsleer niet één-op-één uit het Nieuwe Testament valt af te leiden, weten we allemaal. Ook dat vlotte antwoorden in dezen niet bestaan. Solide exegetisch voorwerk blijft een noodzakelijke voorwaarde voor wie over deze gevoelige kwestie gezaghebbend wil schrijven. En wanneer het dan toch over de exegese gaat, kunnen we het misschien ook hebben over de positie van de diaken of diacones, waar dr. J. van Bruggen jaren geleden over schreef en wat recenter door John N. Collins in diverse interessante studies naar voren is gebracht.

Vraag is natuurlijk of wij allen bereid zijn hierover na te denken en indien nodig onze mening te herzien wanneer de uitleg van de Schrift hierom vraagt. Dat geldt dus voor- en tegenstanders van de vrouw in het ambt. Er is genoeg stof om het gesprek te blijven voeren. ■

**'Vraag is natuurlijk
of wij allen bereid zijn
hierover na te denken en
indien nodig onze mening
te herzien wanneer de
uitleg van de Schrift
hierom vraagt'**

Nader Bekeken is een periodieke uitgave van de Stichting Woord en Wereld en verschijnt 11 x per jaar. De Stichting geeft tevens een serie cahiers uit tot versterking van het gereformeerde leven.

DAGELIJKS BESTUUR VAN
DE STICHTING WOORD EN WERELD

Voorzitter

Ds. J. Wesseling (a.i.)

Secretaris

W. Hindriks

Penningmeester

W.A. Dreschler

REDACTIE NADER BEKEKEN

Hoofdredactie

Dr. P. Boonstra

Eindredactie

D.E. Slump-Schoonhoven

M.J.A. Zwikstra-de Weger

Redactie

Ds. S.M. Alserda

Drs. H.J. Boiten

Ds. C. van Dijk

Dr. B. van Egmond

Drs. J.W. van der Jagt

Ds. P.L. Storm

Redactiesecretariaat

Dr. J. Kooistra

Hemsterhuislaan 3, 9752 NA Haren

Tel.: 050 - 5344508

Mail: redactie@woordenwereld.nl

Medewerkers Nader Bekeken

Dr. H.H. van Alten, Pretoria ZA

Ds. J. Beekhuis, Hoogeveen

Ds. C. van den Berg, Amersfoort

Ds. H. van den Berg, Bergschenhoek

Drs. L. Bezemer, Hattum

Drs. F.J. Bijzet, Emmen

J.H. Bollemaat, Dalfsen

H. Boomstra, Den Helder,

tekeningen/cartoons

A.C. Breen, Dunsborough, WA

Drs. E. Brink, Waddinxveen

Drs. J.J. Burger, Veenendaal

Ds. H. Drost, Grafhorst

Ds. P. Drost, Übelbach (Oostenrijk)

Drs. L.W. de Graaff, Heerde

Drs. B.P. Hagens, Soest

Dr. A.N. Hendriks, Amersfoort

Prof. dr. P.H.R. van Houwelingen,

Kampen

Prof. dr. G. Kwakkel, Kampen

Ds. R.Th. Pos, Steenwijk

Ds. P. Schelling, Amersfoort

G.J. Schutte, Zeist

G. Slings, Lelystad

Ds. A. van der Sloot, Steenwijk

Dr. R.T. te Velde, Wezep

Dr. H. Veldman, Zuidhorn

Ds. J. Wesseling, Veenendaal

Drs. Joh. de Wolf, Amersfoort

Ds. G. Zomer Jzn., Nieuwendijk

**Adreswijzigingen
en/of opzeggingen**

INTERNET:

• www.woordenwereld.nl

• woordenwereld@spabonneservice.nl

• naderbekeken@spabonneservice.nl

POSTADRES:

• Woord en Wereldabonneservice,

Postbus 105,

2400 AC Alphen aan den Rijn

TELEFOON:

• 088 - 110 20 42

• 0172 - 47 60 85

Beëindiging abonnement:

tenminste 4 weken voor het einde van de
abonnementsperiode.

Bezorgklachten:

www.woordenwereld.nl/klantenservice

**Meer informatie en uitgebreide
abonnementsvoorwaarden op**

www.woordenwereld.nl

Abonnementsprijzen:

Nader Bekeken € 39,00

Nader Bekeken + 4 cahiers € 78,00

Nader Bekeken studenten € 23,00

Nader Bekeken PDF € 23,00

Nader Bekeken PDF (buitenland

Europa) € 33,00

Nader Bekeken PDF (buitenland overig)

€ 43,00

Cahiers bij abonnement (per jaar)

€ 42,00

Cahiers, losse verkoop € 13,50

Bankrekeningnummer:

NL 75 INGB 0007 2255 58

Bic-code: INGBNL2A

Deze tarieven gelden bij machtiging

(automatische incasso).

Voor betaling per acceptgirokaart of per

eigen overschrijving geldt een opslag

van € 2,-

Bankrekeningnummer voor giften:

NL42 RABO 0324 6259 01

De stichting Woord en Wereld heeft

geprobeerd alle rechthebbenden te

achterhalen en in te lichten. Mocht de

vermelding van eigenaar of copyright

onjuist of onvolledig zijn, neemt u dan

contact op met de redactie.

Niets uit deze uitgave mag
vermenigvuldigd worden en/of openbaar
gemaakt worden zonder schriftelijke
toestemming van de redactie.

Neem nu een jaarabonnement
en ontvang de special
'De bijbel of een biertje' gratis +
het eerste jaar 50% korting!

Ga voor het afsluiten van een abonnement
naar www.woordenwereld.nl

Kijk eens
op onze
website!

www.woordenwereld.nl

Daarop kunt u:

- De laatste nummers van Nader Bekeken bekijken.
- De nodige informatie over de nieuwste cahiers vinden.
- Direct een (deel van een) artikel uit het nieuwste nummer downloaden.
- Nummers die langer dan een jaar geleden verschenen zijn als pdf verkrijgen.
- Met de uitgebreide zoekfunctie, heel gemakkelijk, allerlei onderwerpen waar iets over geschreven is, vinden.

Basisontwerp: Studio TinekeWerk

Vormgeving, prepress, fotografie:

Studio Bert Gort, Grijpskerk

Druk: VellendrukkerijBDU b.v.,

Barneveld

Gesproken versie: Nader Bekeken

is ook op Daisy-cd en Webbox

verkrigbaar.

Inlichtingen: Chr. Bibl. voor Blinden

en Slechtzienden,

tel. 0341-565 477, e-mail

klantenservice@cbb.nl.

ISSN 1380 - 3034

www.woordenwereld.nl

U kunt ons steunen door uw voor de belasting aftrekbare giften te storten op rekening NL42 RABO 0324 6259 01 ten name van de Stichting Woord en Wereld te Hardinxveld-Giessendam. Zij die de stichting testamentair willen gedenken, kunnen gebruikmaken van de volgende formulering: Ik legateer (... bedrag invullen ...) vrij van kosten aan de Stichting Woord en Wereld, statutair gevestigd te Haarlemmermeer. Wij zijn een ANBI-instelling.

@NaderBekeken

www.facebook.com/naderbekeken

De strijk

ik strijk mijn blouse zoals mijn moeder deed,
zo sierlijk als ze langs de knopen gleeed.
mijn moeder gaf een kreukelloze dag,
van buiten dan, wat ieder zag.

en samenvallend met wat moeder deed
zie ik haar in mijn hemel, in satijn gekleed
dat soepel om haar valt en zonder vouw –
ze huppelt vrolijk, meisje nog, een jonge vrouw.

ze ziet me niet, slechts ik zie haar.
met lichte vreugde slaap ik in,
mijn gladgestreken blouse hangt klaar –

en dan ontvouwt zich zin na zin.
mijn kreukels die ik heb om haar
ontplooiën zich, diep binnenin.

ROBERT ROTH

—

Mooi dat ik toestemming kreeg van mijn gewaardeerde oud-leerling Robert Roth om dit fraaie gedicht een plaats te geven. Het lijkt een makkelijk vers, maar het bevat diepere lagen. Hij moet bij het strijken aan zijn moeder denken: hij valt zelfs met haar samen. Prachtig die tweede strofe. Als de 'ik' met lichte vreugde is ingeslapen, ontplooiën zich de kreukels die hij om haar heeft. Je kunt zeggen: nu is alles weer goed, wat niet goed was. God geeft het zijn beminden in de slaap.